

**Kriminalitet
og
uddannelsesforløb**

- *En longitudinel undersøgelse af fødselsårgangen 1970*

Hanne Stevens, 2005

INDLEDNING	2
ANALYSEMODELLEN	2
DATAGRUNDLAG	3
DATASÆTTENES OPBYGNING	5
OM DE ANVENDTE STATISTISKE METODER	9
ALDERSAFGRÆNSNINGEN I MATERIALET	9
UDDANNELSE OVER TID, KRIMINALITET OVER TID	13
AFSLUTNINGÅRGANGENES HØJESTE UDDANNELSE SOM 31-ÅRIGE	14
FORDELINGEN EFTER KRIMINALITETENS ART I DE ENKELTE ALDERSGRUPPER	16
KRIMINALITET OG UDDANNELSESFORLØB	20
KRIMINALITET OG HØJESTE UDDANNELSE	20
AFSLUTNINGÅRGANGENES KRIMINALITET	22
OPSUMMERING	23
KRIMINALITET OG OPVÆKSTVILKÅR	24
KØN OG KRIMINALITET	24
ØKONOMISKE OPVÆKSTBETINGELSER	25
SOCIALE OG KULTURELLE OPVÆKSTBETINGELSER	28
STABILITET I BARNDOMMEN	29
FORÆLDRENE HØJESTE UDDANNELSE I 1985	30
ANDRE NATIONALITETER	31
URBANISERINGSGRAD	32
OPSUMMERING	34
REGRESSIONSMODEL	35
SAMMENLIGNINGSGRUNDLAGET	35
DEN MÆTTEDE OG DEN ENDELIGE MODEL	36
UDDANNELSE	38
KØN	38
ØKONOMISKE OPVÆKSTBETINGELSER	38
STABILITET I BARNDOMMEN	39
FORÆLDRENE UDDANNELSESGRAD	39
ANDRE NATIONALITETER	40
URBANISERINGSGRADEN	40
DE MEST KRIMINELLE OG DE MINDST KRIMINELLE	41
OPSUMMERING OG DISKUSSION	42
LITTERATUR	46

Indledning

Udgangspunktet for denne undersøgelse er et ønske om at uddybe og nuancere den kendte sammenhæng mellem kriminalitet og dårlige socioøkonomiske vilkår, udtrykt bl.a. i form af lav uddannelsesgrad, ringe eller ustabil tilknytning til arbejdsmarkedet og dårlige økonomiske forhold, som den findes blandt (voksne) dømte i almindelighed og indsatte i særdeleshed (Petersen 2002: 156 ff.; Kyvsgaard 1998: 59, 85; Kyvsgaard 1989: 25 ff.).

Det primære omdrejningspunkt er at undersøge sammenhængen mellem kriminalitet og uddannelsesforløb, hvor der samtidigt kontrolleres for andre faktorer, der har en betydning for, om en person begår kriminalitet eller ej. Valget af uddannelse som hovedfokus er begrundet i, at det drejer sig om et *forløb*, børn og unge er i, når de fylder 15 år, som er den kriminelle lavalder. Allerede på dette tidspunkt kan der således være en gensidig påvirkning mellem uddannelsesforløb og kriminel aktivitet. I modsætning hertil er arbejdsmarkedstilknytning og en selvstændig økonomi noget, der for de fleste først bliver relevante faktorer mod slutningen af teenageårene eller i starten af tyverne. Ved det tidspunkt, hvor et eventuelt kriminelt forløb kan tage sin begyndelse, er der således ikke megen informationsværdi i at sammenligne indkomster og beskæftigelsesgrader. Videre kan det argumenteres, at uddannelse har en endog meget stor betydning for senere jobmæssig og økonomisk succes.

Analysemodellen

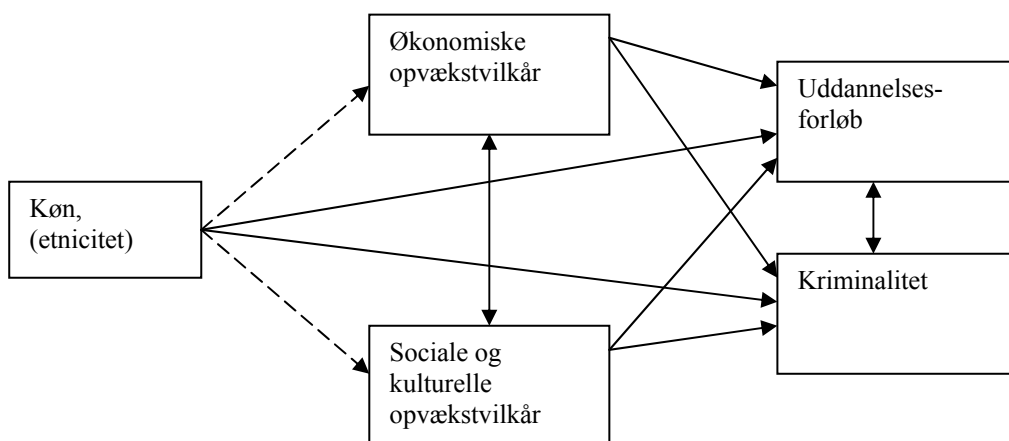
I afdækningen af samspillet mellem kriminalitet og uddannelsesforløb er det nødvendigt at inddrage nogle baggrundsoplysninger, der er velkendte kriminogene faktorer. Således er der inkluderet nogle mål for opvækstvilkår,¹ idet opvækstvilkårene må formodes at have betydning for det videre livsforløb, både hvad angår kriminalitet og uddannelse. Modellen er gengivet grafisk på figur 1.

Den skitserede model er ordnet kronologisk fra venstre mod højre, hvor pilene angiver den retning, de forskellige elementer kan påvirke hinanden. Implicit i analysen ligger et spørgsmål om, i hvilken grad kriminaliteten kan ”forklares” af forskelle i opvækstvilkår, og i hvilken grad uddannelsesforløbet har en særskilt betydning. De inkluderede faktorer er udvalgt i forhold til, hvad

¹ Disse sammenfatter oplysninger fra det 10. til det 15. leveår og beskrives mere uddybende i det senere.

der i tidligere undersøgelser har vist sig at have forklaringsværdi, ligesom teoretiske overvejelser af både sociologisk og kriminologisk karakter har haft en betydning herfor.

Figur 1: Grafisk model over analysens elementer

Note: Den stiplede linie fra køn og fremefter i modellen angiver, at kønnet ikke kan have betydning for hvordan de faktuelle omstændigheder for opvækstvilkårene udformer sig, men kan have en betydning for, hvorledes disse *opleves*, og derfor kan faktorerne have forskellig betydning/vægt for mænd og kvinder i forhold til fremtidigt uddannelsesforløb og eventuel kriminalitet.

I denne delundersøgelse præsenteres de fundne resultater i forhold til sammenhængen mellem kriminalitet og folkeskoleforløb, ligesom der også ses på, hvilken betydning opvækstvilkår har for risikoen for senere at begå kriminalitet.

Datagrundlag

Til brug for undersøgelsen har Justitsministeriets Forskningsenhed indhentet et dataudtræk fra Danmarks Statistik, indeholdende samtlige personer i Danmark, født i 1970, og som har opholdt sig i landet (med dansk cpr-nummer) i hele eller dele af perioden 1980 til 2001. Da det drejer sig om registerbaserede oplysninger, er der i grundmaterialet ikke noget bortfald, hvad personer angår, og registrene udgør derfor en særdeles velegnet kilde til at skaffe oplysninger om en meget stor gruppe mennesker over en lang årrække, hvilket ikke ville være realistisk ved anvendelse af andre metoder som fx spørgeskemaundersøgelser. Dog forefindes ingen oplysninger for de år, hvor en person ikke er tilmeldt folkeregisteret i Danmark. Dette drejer sig om tre grupper af personer, nemlig de, der er immigreret senere end 1980, de, der er emigreret permanent (eller i det mindste ikke flyttet tilbage

til landet inden 2001), og de, der forlader Danmark i et eller flere år for derefter at vende tilbage. Herved er der altså nogle forløb, hvor der kun foreligger fragmenterede oplysninger. Det har i den forbindelse været nødvendigt at overveje, hvilke betingelser der skulle være opfyldt for at inkludere en person i det endelige materiale. Med baggrund i et ønske om på den ene side at beholde så stor en del af materialet som muligt og på den anden side at fastlægge begyndelsestidspunktet for en evt. kriminel løbebane med størst mulig præcision er inklusionskriteriet sat til, at *en person skal være tilmeldt folkeregisteret i Danmark i 1985, svarende til det år, han eller hun fylder 15*, og dermed når den kriminelle lavalder.

Da oplysninger om forskellige forhold i tiden op til da indgår som baggrundsvariable, er der endvidere lavet en markering af, hvorvidt personen har været i landet i hele perioden, og hvis ikke, hvor mange år han eller hun har boet i udlandet. I forhold til personer, der senere hen forlader landet i en periode, er der indlagt et kriterium således, at et enkelt års ophold i udlandet ikke medfører eksklusion fra materialet, mens flere sammenhængende år betragtes som en permanent udvandring, idet der herved går mange informationer om kriminalitet og måske særligt uddannelse tabt. I disse tilfælde ses der på perioden frem til udvandringen.

Bruttodatasættet indeholder 84.714 personer, der alle har været tilmeldt folkeregisteret i Danmark i kortere eller længere tid i perioden 1980-2001. Efter rensningen af materialet, således at det alene omfatter de personer, som har været i Danmark i 1985, indeholder data oplysninger om 70.887 personer, hvoraf 93 % er i landet frem til 2001, mens 7 % er døde eller udvandret forinden.² 0,3 % af personerne har boet uden for Danmark i et eller flere år inden 1985, og 0,01 % har haft et etårigt udlandsophold efter 1985. Som det fremgår af disse tal, er der, hvad personer angår, sket en betydelig reduktion af materialet, men da der er tale om velovervejede kriterier, og ikke decideret bortfald, er der ikke foretaget en egentlig analyse af, hvilke karakteristika der kendetegner personer, der er ekskluderet. Det står dog klart, at afgrænsningen specielt betyder, at mange indvandrere ekskluderes fra materialet, idet alle personer, der ankommer til landet senere end 1985, pr. definition er udelukkede. Det skal i den forbindelse understreges, at der i mange tilfælde er tale om relativt korte ophold i Danmark af ét eller nogle få års varighed.

² 170 af de 13.657 ekskluderede personer er frasorteret pga. fejlagtige uddannelsesoplysninger (jf. senere).

Datasættenes opbygning

Databaserne i Danmarks Statistik blev oprettet i 1980,³ hvilket betyder, at det først er fra dette år, der findes oplysninger om personer. Som tidligere nævnt udgør registrene en særdeles velegnet kilde til information, men registeroplysninger har dog også nogle indbyggede usikkerhedsmomenter. For det første får man alene oplysninger om det, der registreres, hvilket ikke nødvendigvis afspejler individernes faktiske forhold; for eksempel indeholder indkomst-oplysningerne ikke eventuelle penge tjent via sort arbejde. For det andet er der nogle begrænsninger i forhold til, hvor ofte registrene opdateres; ved mange af de oplysninger, der her anvendes, begrænses opdateringen til én gang årligt. Det gælder fx flytninger, hvor der altid maksimalt vil kunne registreres én flytning pr. person pr. år.⁴ Tilsvarende begrænses analysen til udelukkende at omfatte registreret kriminalitet.

Der skal i det følgende gives en redegørelse for validiteten og reliabiliteten af de enkelte oplysninger. Overordnet er der tale om stabile personoplysninger, dynamiske familie- og personoplysninger, oplysninger om igangværende henholdsvis afsluttede uddannelser samt oplysninger om kriminalitet.

Stabile personoplysninger

De stabile personoplysninger er køn, fødeår, oprindelsesland samt informationer om til- og afgang fra datasættet, dvs. ind- og udvandring samt dødsfald. Disse må alle anses som nøjagtige, dog betyder det faktum, at der alene er oplysninger om fødeår – og altså ikke fødselsdatoen – at der for kriminalitetsoplysninger er en vis usikkerhed ved at bestemme alderen på gerningstidspunktet.⁵ Herudover indeholder data nogle tællevariable, konstrueret af Danmarks Statistik, der angiver antallet af familier, personen har indgået i samt antallet af adresser, personen har haft mellem det 10. og det 15. leveår. Disse oplysninger er begrænset af kun at være opgjort én gang årligt, hvorfor det faktiske antal i nogle tilfælde givetvis vil være højere.

³ Kriminalregisteret går dog tilbage til 1979.

⁴ I cpr-registeret registreres det hver gang, en person flytter, men oplysningerne overføres kun en gang årligt til Danmarks Statistik.

⁵ Dette afspejler sig i, at der i opgørelserne er ret få 15-årige debutanter, idet personer, født sent på året, kun har få måneder til at debutere i 1985, idet kalenderåret – i mangel af fødselsdato – er sat til at ækvivalere de enkelte aldersgrupper. Til gengæld vil gruppen af 16-årige debutanter indeholde personer, der reelt kun er 15 år gamle, og så fremdeles. Det er ikke muligt at korrigere for denne usikkerhed, og aldersangivelsen i analyserne skal derfor ses som omtrentlige.

Dynamiske familie- og personoplysninger

Oplysningerne på familieniveau er opdateret en gang årligt og strækker sig over perioden fra 1980 til den unge flytter hjemmefra; dog er der til brug for analysen lavet en sammenfatning af oplysninger fra 1980 til 1985, således at de forhold, der hermed beskrives, alle ligger forud for eller samtidigt med det tidspunkt, hvor den unge når den kriminelle lavalder. De anvendte oplysninger vedrører familiens indkomstniveau og hovedindkomstkilde, familiens ledighedsgrad og højeste uddannelse samt urbaniseringsgrad og kommunenummer. I tillæg til de usikkerheder, der allerede er skitseret, begrænses informationsmængden af detaljeringsgraden for nogle variable.⁶ De opsummerende variable beskriver antal år med midlertidige overførselsindkomster som hovedindkomstkilde, antal år med en høj ledighedsgrad i familien (dette er sat til 40 %) samt antallet af flytninger i det hele taget henholdsvis til en anden kommune. For alle mål er den maximale værdi på 6. Af hensyn til overskuelighed samt ikke mindst kategorier med meget få observationer er der lavet kollaps af nogle kategorier.

Oplysningerne på personniveau findes fra 1985 og frem til 2001 eller til en evt. forudgående død eller udvandring. I data findes der oplysninger om indkomst, ledighed og urbaniseringsgrad, og usikkerhedsmomenterne er de samme, som ovenfor skitseret. Som allerede nævnt, bliver informationer om personernes indkomster og ledighedsgrader først relevante relativt sent, dvs. i forbindelse med afsluttede eller afbrudte uddannelsesforløb. Af denne grund er det kun urbaniseringsgraden, der anvendes i analyserne.⁷

Uddannelsesoplysninger

Omkring 0,5 % af materialet har ingen oplysninger om uddannelse, og et tilsvarende antal har oplysninger, der må anses som værende højst usikre, idet der er angivet et niveau i folkeskolen der ligger under 8. klasse, som er det klassetrin, hvor man første gang registrerer uddannelsesoplysninger. For begge disse grupper gælder det, at de kan omfatte personer, der af den ene eller den anden grund dropper ud af folkeskolen inden 8. klasse, samt indvandrere, hvor man ikke kender de nøjagtige uddannelsesoplysninger.⁸ Den første gruppe indeholder endvidere

⁶ Således er indkomstniveauet angivet i kvartiler, ligesom ledighedsgraden er inddelt i 5 percentiler.

⁷ Den anvendte variabel angiver ikke urbaniseringsgrad i strikt forstand, idet inddelingerne følger kommunegrænser og angår bystørrelser inden for kommunen.

⁸ Indvandrenes uddannelser er første gang forsøgt kortlagt af Danmarks Statistik gennem en spørgeskemaundersøgelse foretaget i 1999, dog var svarprocenten relativt lav – på omkring 50 % (Mørkeberg 2000: 80-81). Der er senere fulgt op med supplerende undersøgelser; disse dækker dog kun personer, der er indvandret efter 1999.

personer, der reelt ikke får/har nogen uddannelse på grund af vidtgående handikaps. Endvidere er der et lille antal logiske fejl i materialet, hvilket indikerer, at der er nogle problemer omkring registreringspraksis.⁹

I opgørelser over, hvilket uddannelsesniveau personerne har opnået ved dataindsamlingens afslutningstidspunkt, er der anvendt en gængs hierarkisering, således at erhvervsuddannelser, der er kompetencegivende i forhold til indgangen til arbejdsmarkedet, anses som værende højere end de gymnasiale uddannelser, der kun giver kompetence til videre studier (jf. Bonke 1997: 121 ff.), ligesom videregående uddannelser er hierarkiseret efter længden.

Folkeskoleloven (§ 34, jf. også § 36) specificerer, at undervisningspligten starter det år, hvor et barn fylder 7 år, mens der er mulighed for, at barnet kan påbegynde skolegangen allerede det år, hvor han eller hun fylder 5. For at eleven uddannelsesmæssigt er 'på niveau' i forhold til alderen, kan det altså beregnes, at 8. klasse tidligst afsluttes i 1983, som er det år, han eller hun fylder 13, og senest i 1985, hvor personen fylder 15. Der er altså tale om tre forskellige mulige afslutningsår. I datasættet er der imidlertid ret mange, som først afslutter 8. klasse i 1986, hvorfor det synes hensigtsmæssigt at inkludere dette afslutningsår som en særskilt kategori. De, der først afslutter 8. klasse i 1986, har antagelig påbegyndt deres skoleforløb meget sent eller på et tidspunkt gået en klasse om og må derfor betegnes som 'under niveau' i forhold til deres folkeskoleforløb. De fire grupper med forskellige afslutningsår for 8. klasse omtales i det følgende som de fire afslutningsårgange.

I tillæg til de fire afslutningsårgange er der en del personer, der ikke lader sig indplacere. Nærmere analyser viser, at det drejer sig om flere forskellige grupper, nemlig:

- Personer, hvor uddannelsesoplysninger mangler helt eller må anses som utilregnelige (jf. ovenfor).
- Personer, der afslutter 8. klasse i 1987 eller senere.
- Personer, hvor der er fejl i oplysningerne, hvilket i nogle tilfælde givetvis relaterer sig til en simplificering af data, således at kun personens seneste folkeskoleklasse er beholdt i data, om end det ikke kan udelukkes, at der i nogle tilfælde også kan være tale om registerfejl.

⁹ Danmarks Statistik foretager tjek for registreringsfejl, men omkring 2-3 % af de fejl, der er, opdages ikke. Ligeledes er materialet, hvor det har været muligt, rensset for registreringsfejl.

Eftersom kun meget få personer tilhører gruppen, som afslutter 8. klasse i 1983, skelnes der efterfølgende ikke mellem disse og personer, der afslutter 8. klasse i 1984.¹⁰ I kategoriseringen af personernes folkeskoleforløb sondres der altså i de efterfølgende analyser mellem tre afslutningsårgange og endvidere en kategori af personer, der ikke kunne indplaceres.

Oplysninger om kriminalitet

Kriminalitetsoplysningerne er angivet med nøjagtig dato for både gerning og afgørelse, herudover er der oplysninger om kriminalitetens og afgørelsens art samt længden af en evt. (betinget eller ubetinget) frihedsstraf. Grundmaterialet indeholder alle afgørelser og er efterfølgende rensset til kun at indeholde fældende afgørelser, således at frifindelser, tiltaleundladelser mv. er ekskluderet fra materialet.¹¹ Nogle personer får mere end én afgørelse på et enkelt år, og det har derfor været nødvendigt at sammenfatte oplysningerne, inden de er blevet kombineret med de øvrige datasæt. Der er i den forbindelse foretaget en optælling af, hvor mange afgørelser personen har i året, og årets groveste kriminalitet og strengeste straf angives for kriminalitets- og afgørelsestype.¹² Hertil skal det bemærkes, at en afgørelse kan indeholde ganske mange kriminelle forhold, men at antallet ikke fremgår af data. I afgørelser med mere end ét forhold er det dog som regel den groveste overtrædelse, der betegnes som hovedforholdet, og dermed registreres.

Det mål for kriminalitet, som anvendes i analyserne, indeholder afgørelser, der vedrører overtrædelse af straffeloven, våbenloven, loven om euforiserende stoffer samt alvorligere færdselslovsovertrædelser, dvs. spirituskørsel, kørsel uden kørekort og kørsel i frakendelsestiden (herefter benævnt 'straffelov mv.'). De lovovertrædelser, der ikke angår straffeloven, er inkluderet, fordi de hyppigt medfører frihedsstraf, og fordi der i befolkningen synes at være generel afstandtagen fra, og dermed moralsk stigmatisering af, disse handlinger (jf. Andersen 1998: 103; våbenloven § 10; færdselsloven § 117; loven om euforiserende stoffer § 3). Endvidere er der i de første deskriptive analyser også anvendt et mere inklusivt mål, som indeholder alle fældende

¹⁰ 1,9 % af personerne er ikke indplaceret, 0,004 % tilhører afslutningsårgang '83, 7,1 % tilhører afslutningsårgang '84, 83,8 % tilhører afslutningsårgang '85 og 7,2 % tilhører afslutningsårgang '86.

¹¹ I forbindelse med bøder for mindre alvorlige færdselsovertrædelser findes der en bagatelgrænse, således at kun bøder over denne grænse registreres i Kriminalregisteret. Grænsen var frem til 1.7.2001 på 1000 kr., hvorefter den blev forhøjet til 1500 kr.

¹² Den groveste kriminalitet er defineret som den, der medfører den strengeste straf. Hvis to afgørelser er lige strenge, angives den groveste kriminalitet efter kriminalitetens art.

afgørelser (herefter benævnt 'alle afgørelser') for herigennem at belyse omfanget af straffelovskriminaliteten i relation til det samlede kriminalitetsbillede.

Om de anvendte statistiske metoder

Analyserne er foretaget med anvendelse af lifetests og Cox's regressionsmodel; begge er metoder, der udmærker sig ved eksplicit at inddrage den tidsmæssige dimension (jf. Andersen & Væth 1993; Hosmer & Lemeshow 1999). Som med andre typer regressionsmodeller angiver parameterestimatet effekten af de enkelte variable, givet at alle andre inkluderede forhold i modellen holdes konstante. Der introduceres hermed en modelusikkerhed, idet der er en mængde relevante faktorer, som det ikke er muligt at kontrollere for. Mens det altså ikke er meningsfyldt at tale om statistisk signifikans i betydningen sikkerhed omkring generalisering af resultater fra stikprøve til population, er signifikansen central i forhold til at vurdere, i hvilket omfang faktorer, der ikke er inkluderet i modellen, spiller ind.

Aldersafgrænsningen i materialet

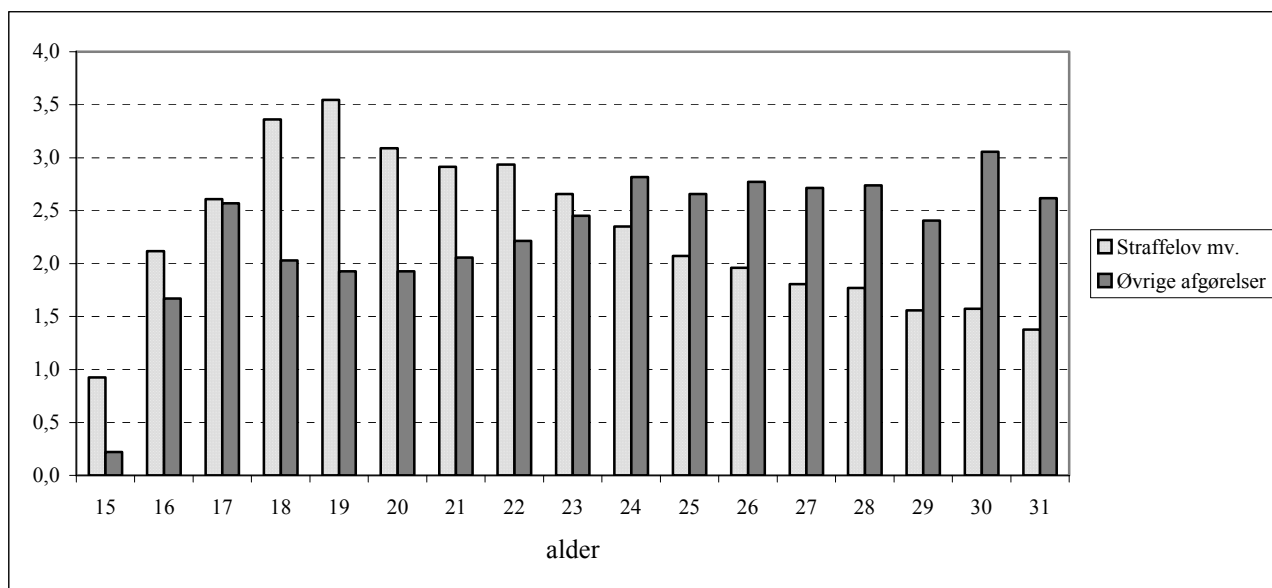
Som tidligere antydnet betyder afgrænsningen af datamaterialet, at de seneste oplysninger indsamles, når personerne er 31 år gamle. I forhold til en problemstilling, der omhandler samspillet mellem kriminalitet og uddannelsesforløb, indfanges de mest betydningsfulde år, både hvad angår uddannelsesaktivitet og kriminelle handlinger, idet der for begges vedkommende er tale om de år, hvor der er den største aktivitet.¹³ Det er et velkendt kriminologisk faktum (jf. fx Kyvsgaard 1998; Dullum 1997; Hurwitz & Christiansen 1971), at alder har betydning for både den individuelle kriminalitetsfrekvens og for kriminalitetsprævalensen. Den individuelle kriminalitetsfrekvens angiver det gennemsnitlige antal lovovertrædelser inden for et år, og opgøres kun for de personer, der har begået mindst én lovovertrædelse det pågældende år. Denne er for færdselsovertrædelser nogenlunde konstant i alle aldersgrupper, mens den for straffelovsovertrædelser er markant højere blandt den yngre del af lovovertræderne end blandt de ældre (Kyvsgaard 1998: 80),¹⁴ således at man kan sige, at blandt de, der begår lovbrud, er der størst aktivitet blandt de unge. Det skal her bemærkes, at målet henviser til antallet af gerninger, og ikke blot antallet af afgørelser, der kan omfatte en eller flere gerninger.

¹³ Blandt de 15-årige er næsten alle i gang med en uddannelse, blandt de 20-årige er andelen faldet til lidt under halvdelen, og blandt de 31-årige er det kun 12 %, der stadig er under uddannelse.

¹⁴ Der er ikke lavet separate opgørelser over frekvensen af øvrige særlovsovertrædelser.

Prævalensen angiver, hvor stor en del af en given (alders-) gruppe, der dømmes for kriminalitet i løbet af et år. Som det fremgår af figur 2, topper andelen, der begår straffelovsovertrædelser, omkring 20-års alderen, hvor ca. 3,5 % af personerne i materialet modtager en afgørelse, hvorefter den falder støt, således at det er under 1,5 %, der modtager en afgørelse i 31-års alderen. For de øvrige lovovertrædelser (færdsels- og øvrige særlove) svinger andelen mellem 2 og 3 % i det meste af perioden.¹⁵ De to mål – frekvens og prævalens – supplerer altså hinanden, idet prævalensen angiver, hvor stor en andel, der er aktive kriminelle, mens den individuelle kriminalitetsfrekvens angiver, hvor aktive de er; i forhold til begge mål er de mest aktive aldersgrupper repræsenteret i denne undersøgelse.

Figur 2: Prævalensen i de enkelte aldersgrupper (procent af aldersgruppen)¹⁶

$N_{15\text{ år}}=70887$ og falder gradvist til $N_{31\text{ år}}=65644$

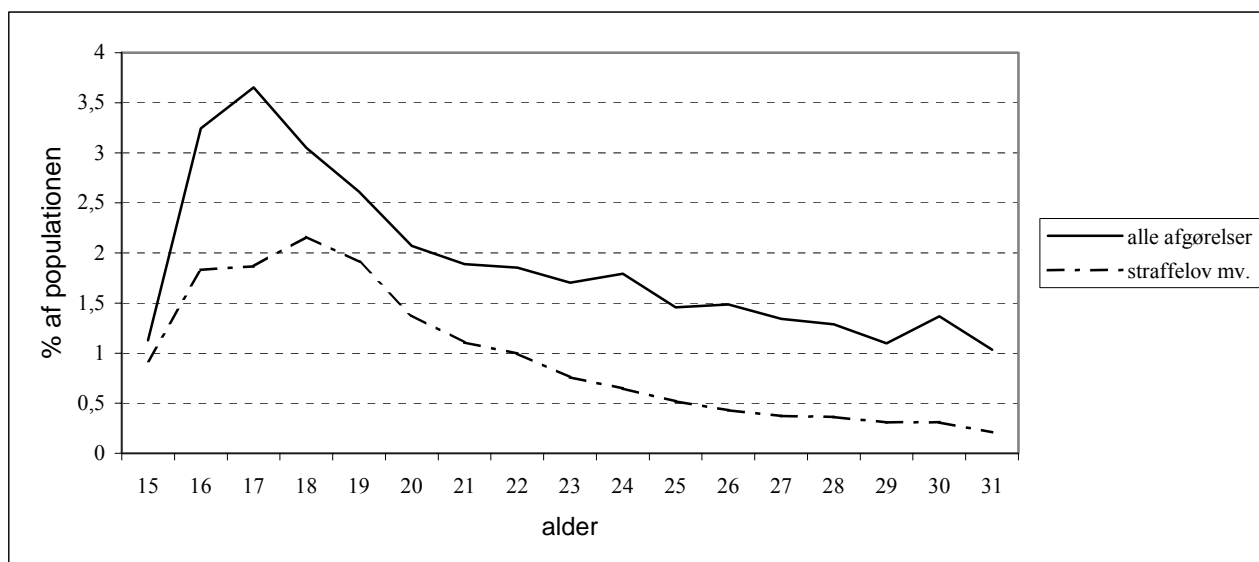
Kriminalitetsprævalens- og frekvens kan ikke vise, om det er (nogle af) de samme personer, der begår kriminalitet i en ung alder og senere i livet. Dette kan til dels belyses ved at se på debutalderen, jf. figur 3. Her ses det, at der med stigende alder kommer færre og færre nye

¹⁵ I en undersøgelse, der er baseret på afgørelser i 1990, er der fundet lignende resultater; andelen der får en straffelovsavgørelse er reduceret til under 1 % allerede i 35-års alderen, mens andelen, der begår færdselsovertrædelser, falder noget langsommere, og den er stadig over 1 % i 50-års alderen (Kyvsgaard 1998: 48-50).

¹⁶ Stigningen ved 30-års alderen for øvrige afgørelser, skyldes indførelsen af automatisk hastighedskontrol, mens noget af faldet året derpå skyldes indførelsen af ændrede bødestørrelser ved indrapportering til Kriminalregisteret; der er således tale om en periodeeffekt snarere end en alderseffekt, idet man – alt andet lige – skulle forvente fortsat fald fra slutningen af 20'erne.

overtrædere til, både når det gælder den samlede kriminalitet, og når der ses isoleret på straffelovsovertrædelser.

Figur 3: Debutalder

$N_{15 \text{ år}}=70887$ og falder gradvist til $N_{31 \text{ år}}=65644$

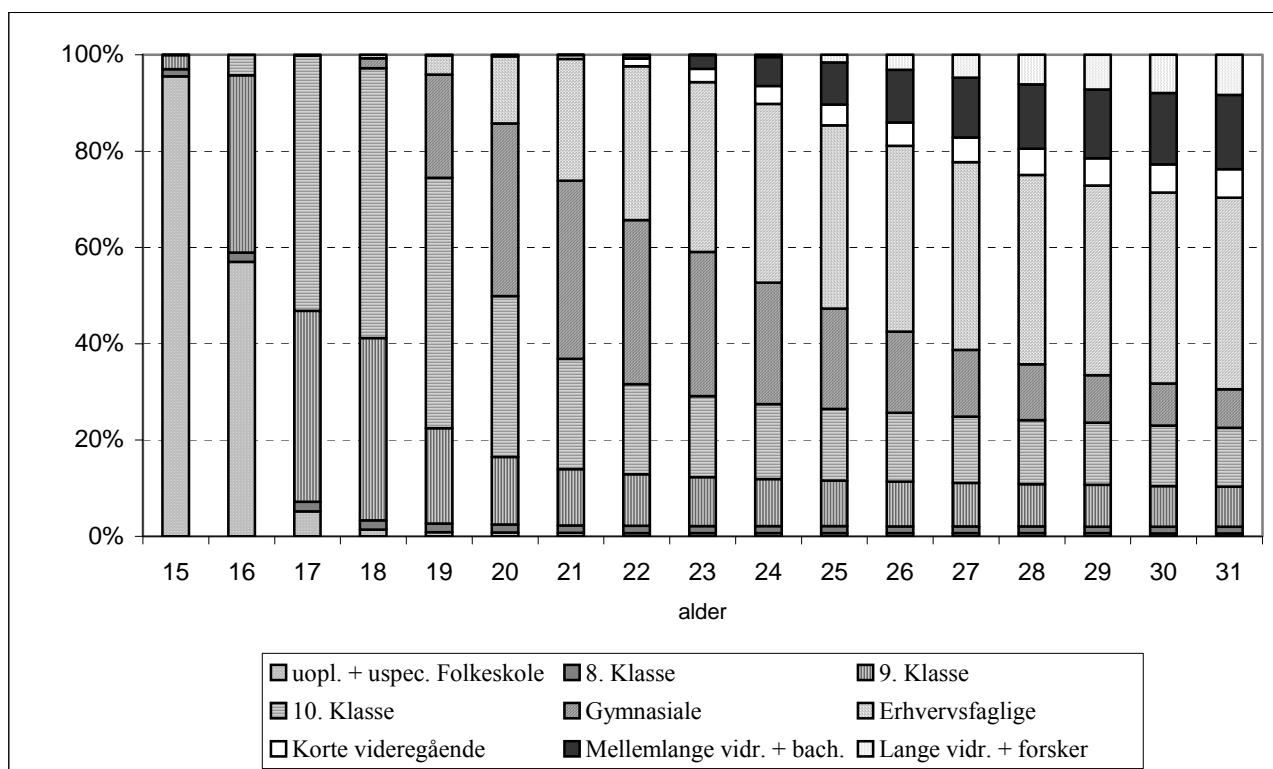
I relation hertil har psykologen og kriminologen Terrie E. Moffitt en interessant sondring mellem to forskellige grupper af meget aktive kriminelle; disse betegnes henholdsvis adolescent-limited og life-course-persistent (Moffitt 1993). Således sondres der mellem på den ene side relativt kortvarige kriminelle forløb, der er kendetegnet ved et (forholdsmæssigt) sent debuttidspunkt, og hvor negative påvirkninger fra omgangskredsen har en stor betydning, og på den anden side langvarige kriminelle forløb, der tager sin begyndelse ved afvigende handlinger allerede tidligt i barndommen, og som er kendetegnet ved mangelfuld socialisering (Moffitt 1993: 678). I tillæg til disse to grupper af meget aktive kriminelle, hævder hun, er der en stor gruppe mennesker der på et eller andet tidspunkt i deres liv begår en enkelt kriminel handling. Sondringen kan sammenlignes med den skelnen, sociologen Lili Zeuner har mellem systematisk og tilfældig kriminalitet – en skelnen, der er inspireret af Sutherland 1973). Hvor personer med enkeltstående kriminelle handlinger karakteriseres som udøvere af tilfældig kriminalitet, betegnes de meget aktive som udøvere af systematisk kriminalitet. Pointen er her, at personer, der tilhører kategorien systematisk kriminelle, debuterer tidligt, mens den tilfældige kriminalitet begås af personer i alle aldre, det forekommer dog hyppigere blandt unge (Zeuner 1990: 35-37). Både empirisk og teoretisk er der altså belæg for at

mene, at det tilgængelige datamateriale indeholder de mest aktive kriminelle personer i fødselskohorten.

Uddannelse over tid, kriminalitet over tid

Inden den egentlige analyse af sammenhængen mellem kriminalitet og uddannelsesforløb er det hensigtsmæssigt at se lidt nærmere på uddannelse i forhold til, hvor mange der opnår hvilke uddannelser, og hvornår de gør det. I Danmark forventes man at opnå et uddannelsesniveau, der er erhvervskompetencegivende, og det skal herved afdækkes, hvorvidt og hvornår dette sker for personerne i materialet. Endvidere skal der ses på, hvorvidt der er forskel på uddannelsesgraden, når populationen deles op i forhold til, hvornår 8. klasse er afsluttet.¹⁷

Figur 4: Højeste uddannelse i forskellige aldersgrupper

$N_{15 \text{ år}}=70887$ og falder gradvist til $N_{31 \text{ år}}=65644$

Figur 4 angiver andelen på de forskellige uddannelsesniveauer, fordelt efter alder. I et forløbsmæssigt perspektiv kan det konkluderes, at det er ualmindeligt at forlade folkeskolen allerede efter 8. klasse, men sker det, er sandsynligheden for videre uddannelse ringe. Både dem med 9. og 10. klasse som højeste folkeskoleuddannelse får efterfølgende langt hyppigere en videre

¹⁷ Det har ikke været muligt at lave en decideret analyse af overgangssandsynligheder mellem forskellige uddannelser, dog er der set på overgangene i forhold til bedre at kunne fortolke forskellene mellem gruppernes andele i de enkelte aldersgrupper. Dette er gjort via en rudimentær opstilling, hvor personernes højeste uddannelse hvert år sammenlignes med den højeste uddannelse året før.

uddannelse. Omkring 41 % af fødselsårgangen tager en gymnasial uddannelse, og langt hovedparten har afsluttet denne uddannelse senest i 24-års alderen. Majoriteten af dem med en gymnasial uddannelse fortsætter med en erhvervskompetencegivende uddannelse. 43 % af fødselsårgangen tager en erhvervsfaglig uddannelse, typisk i direkte forlængelse af folkeskolen eller gymnasiet, og da denne uddannelse sjældent efterfølges af en videregående uddannelse, betyder det, at en væsentlig del af dem med en erhvervsfaglig uddannelse er færdiguddannede senest som 24-årige.

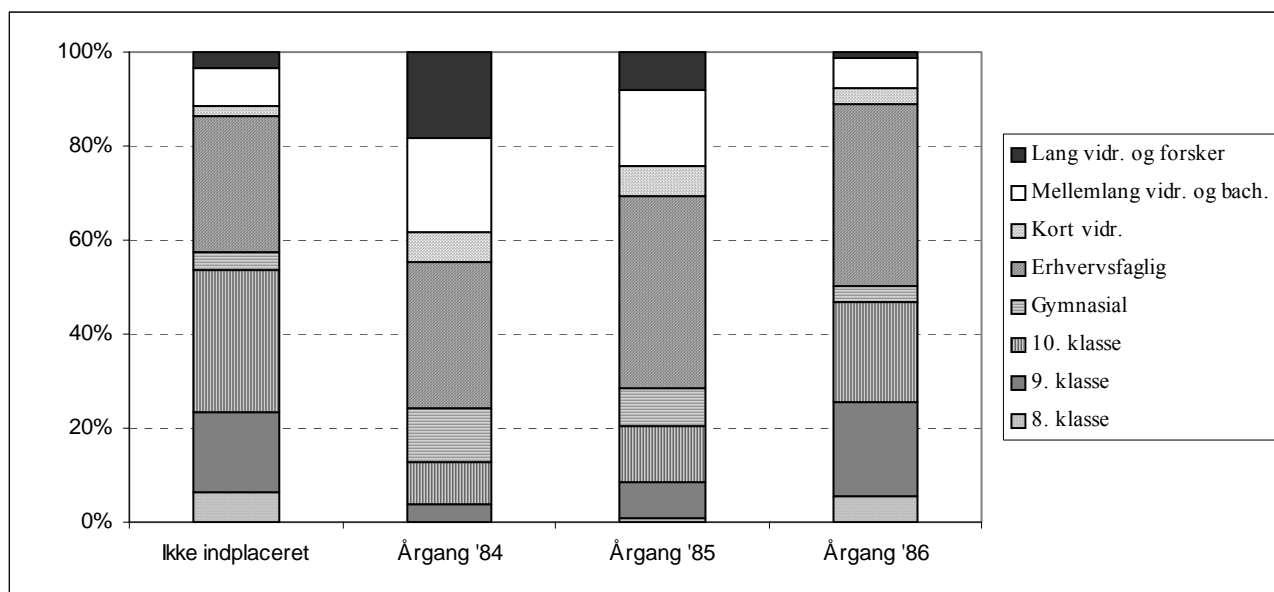
I 2001, hvor personerne er 31 år, er der 40 %, som har en erhvervsfaglig uddannelse som den højeste uddannelse, 30 % har en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse, mens 30 % (endnu) ikke har en uddannelse, der er erhvervskompetencegivende. Umiddelbart vurderet er der altså tale om en relativ stor uddannelsesmæssig restgruppe; dog bør der herfra fradrages den andel, der var under uddannelse i 2001, hvilket er 30 % af gymnasiasterne og 8 % af personerne med en folkeskoleuddannelse. Reelt udgør den uddannelsesmæssige restgruppe for fødselsårgang 1970 altså 26 % ved deres 31. år.¹⁸

Afslutningsårgangenes højeste uddannelse som 31-årige

Da det er blandt de dårligst uddannede, man finder den største andel kriminelle, er det relevant at se på, hvorvidt man ud fra afslutningstidspunktet for folkeskolen kan sige noget om, hvilket uddannelsesniveau personerne senere opnår. Specielt i forhold til Moffitts kategori af life-course-persistents må man forvente, at disse personer allerede tidligt oplever skolemæssige problemer (Moffitt 1993: 679), hvilket *kan* komme til udtryk i en forsinket afslutning af folkeskolen. Som det ses af figur 5, er der også ret stor forskel på de forskellige afslutningsårganges højeste uddannelse.

¹⁸ Derfra skal nok fradrages enkelte med ikke-registrerede uddannelsesforløb samt enkelte med uddannelser fra udlandet. I det samlede materialet er der 12 %, der stadig er under uddannelse; dette er dog hovedsageligt personer med en mellemlang uddannelse eller bachelorgrad, som er i gang med en lang videregående uddannelse.

Figur 5: Højeste uddannelse ved 31-års alderen fordelt på afslutningsårgange (procent)¹⁹

N=65644

Den massive overvægt af afslutningsårgang 1985 (disse udgør 84 % af materialet) betyder, at denne årgangs uddannelsesmæssige fordeling ligner den samlede gruppes temmelig meget. Således har 20 % ikke afsluttet videre uddannelser end folkeskolen, 8 % har en gymnasial uddannelse som den højeste, 41 % har en erhvervsuddannelse, mens 31 % har afsluttet en videregående uddannelse. Gruppen af personer, der afsluttede 8. klasse ét år tidligere, i 1984, er i store træk sammenlignelig med dem fra 1985, men er dog samlet set bedre uddannede. I denne gruppe er det kun 13 %, der ikke har afsluttet uddannelser efter folkeskolen, til gengæld har lidt flere i denne afslutningsårgang, nemlig 12 %, en gymnasial uddannelse som den højeste. Hvor altså 28 % af afslutningsårgang '85 ikke har en erhvervskompetencegivende uddannelse som 31-årige, er det kun tilfældet for 24 % af afslutningsårgang '84. Ligeledes er uddannelsesniveautet højere i sidstnævnte afslutningsårgang, når der ses på de erhvervskompetencegivende uddannelser; 31 % har en erhvervsfaglig uddannelse, mens 45 % har taget en videregående uddannelse, hvoraf hele 18 % har taget en lang videregående uddannelse mod 8 % af afslutningsårgang '85.²⁰

¹⁹ Personer uden uddannelsesoplysninger og de med tvivlsomme oplysninger er udeladt.

²⁰ Det bemærkes i øvrigt, at der i afslutningsårgang '84 ikke er nogen personer, der som 31-årige har 8. klasse som den højeste uddannelse. Dette skyldes en programmeringsfejl, således at personerne fejlagtigt er blevet placeret i afslutningsårgang '85. Det drejer sig om 24 ud af 1028 personer, der i 1985 havde 8. klasse som den højeste uddannelse. Andelen er så lille, at det er uden betydning for analysens resultater (jf. senere).

Personer, der har afsluttet 8. klasse i 1986, adskiller sig på flere punkter ganske mærkbart fra de ovennævnte. Andelen med en erhvervsfaglig uddannelse (39 %) er dog kun lidt mindre end for de to øvrige afslutningsårgange, hvorimod det er hele 47 %, som ikke er gået videre end folkeskolen, ligesom det kun er 11 %, der har en videregående uddannelse. Nogenlunde det samme gør sig gældende for personer, der ikke er indplaceret. For de personer i denne gruppe, hvorom der foreligger pålidelige uddannelsesoplysninger, er det 54 %, der ikke har afsluttet uddannelser efter folkeskolen, 29 % der har en erhvervsfaglig uddannelse, mens 14 % har en videregående uddannelse.²¹ Det lader altså til, at der er en vis sammenhæng mellem, hvilket tidspunkt folkeskolen afsluttes på – i forhold til hvad der er normen for fødselskohorten – og hvilket uddannelsesniveau, der er opnået i 31-års alderen. Allerede ud fra oplysninger om den tidsmæssige udstrækning af folkeskoleforløbet kan man altså sige noget om, hvilket uddannelsesniveau der opnås senere i livet.

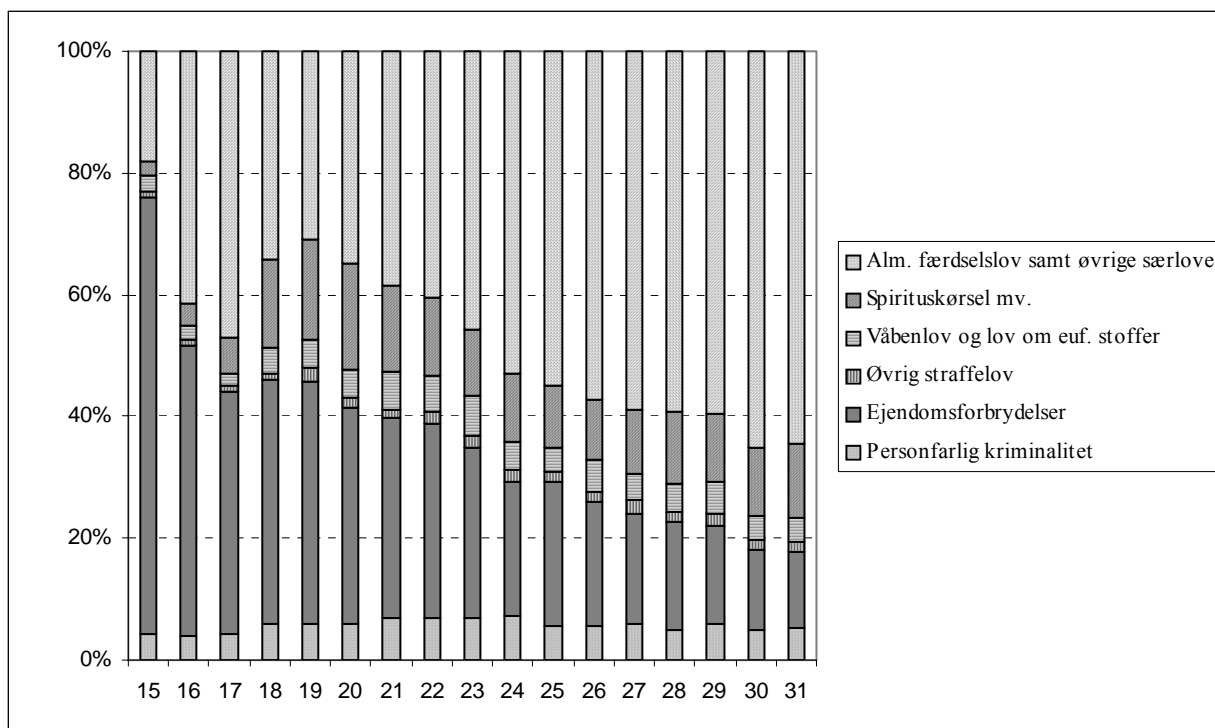
Fordelingen efter kriminalitetens art i de enkelte aldersgrupper

Ligesom der er set på, hvordan uddannelser fordeler sig i de enkelte aldersgrupper, synes det hensigtsmæssigt også at se på, hvordan fordelingen af kriminalitet er i løbet af perioden. Mens figur 2 (jf. indledning) viser den *absolutte* fordeling af afgørelser i de forskellige aldersgrupper, skal der i det følgende alene ses på fordelingen for dem, der er registreret for kriminalitet i de enkelte aldersgrupper, idet der her ses på en mere nuanceret inddeling efter forskellige gernings- og afgørelsestyper. Endvidere skal der ses på, hvor mange afgørelser de enkelte personer får.

Som det fremgår af figur 6, udgør personfarlig kriminalitet, som angår vold, seksualforbrydelser og røveri, en ret stabil andel af lovovertrædelserne. Andelen er mindst blandt de 16-årige (4 % af afgørelserne) og størst blandt de 24-årige (7 %), men der er ikke noget helt entydigt udviklingsmønster, dog en tendens til, at andelen af personfarlig kriminalitet er størst blandt personer i starten af 20'erne. Kategorien med 'øvrige straffelov', der eksempelvis omfatter narkotikaforbrydelser efter straffeloven samt falsk forklaring for retten, er endnu mindre, idet den kun udgør 1-2 % af den samlede kriminalitet. Denne andel er stabil i alle aldersgrupper. Overtrædelser af våbenloven og loven om euforiserende stoffer er ligeledes en lille kategori. Blandt de ikke-myndige ligger den konsekvent på 2-3 % for at stige til 4 % af afgørelserne, når personerne er 18 år; herefter ligger den stabilt mellem 4 og 6 %.

²¹ Personer, der har missing, har det – i sagens natur – i hele perioden. Personer med tvivlsomme oplysninger registreres ikke for videre uddannelse. Disse to grupper udgør tilsammen 36 % af personerne i gruppen ikke indplacerede.

Figur 6: Fordeling efter kriminalitetens art i de forskellige aldersgrupper (procent af alle lovovertrædere i aldersgrupperne)

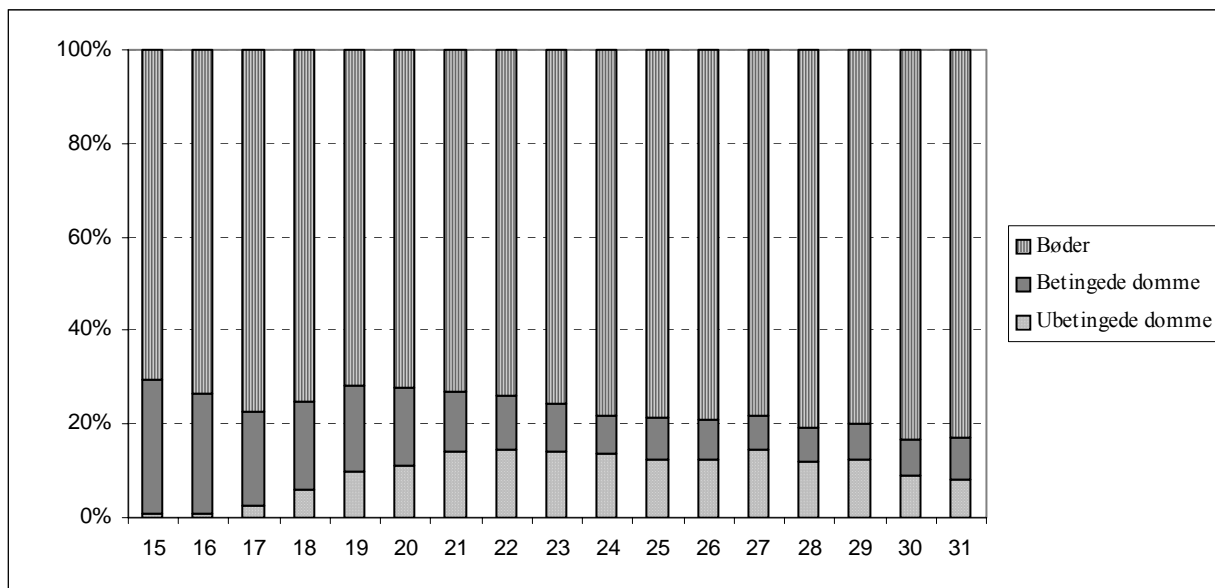
For gruppen 'spirituskørsel mv.', der også inkluderer kørsel uden kørekort og kørsel i frakendelsestiden, ses en tydelig forskel mellem personer under 18 år, og personer over. Således stiger den relative andel fra 2 til 6 % blandt de 15-17-årige, hvorefter der sker et stort spring til 15 % blandt de 18-årige. Andelen er størst blandt de 20-årige lovovertrædere, hvor den udgør 18 % af afgørelserne, og fra 22 år og opefter ligger andelen stabilt mellem 10 og 12 %.

De to ubetinget største lovovertrædelseskategorier er færdselsovertrædelser og ejendomsforbrydelser, idet de til sammen udgør 70-90 % af afgørelserne i de forskellige aldersgrupper. Forholdet mellem dem er over tid omvendt proportionalt, således at ejendomsforbrydelserne udgør den største andel blandt de unge: startende med 72 % blandt de 15-årige og faldende til 12 % blandt de 31-årige, og modsat udgør færdselsovertrædelserne den mindste andel blandt de unge, 18 % blandt de 15-årige, og den største andel blandt de ældre, 65 % blandt de 31-årige.

Fordelingerne efter kriminalitetens art afspejler sig i fordelingen efter sanktionens art, jf. figur 7. Således findes den største andel af frihedsstraffe (betingede og ubetingede) blandt de unge; i aldersgruppen 15 år udgør denne andel 30 % af afgørelserne mod kun 17 % blandt de 30-31-årige.

Det fremgår dog, at i alle aldersgrupper er langt hovedparten af sanktionerne bøder, hvilket indikerer, at en stor del af den begåede kriminalitet er mindre alvorlig. Figuren viser endvidere, at meget få personer under 18 år idømmes en ubetinget fængselsstraf, men ved alvorligere kriminalitet i stedet får en betinget frihedsstraf (eller tiltalefrafald).²²

Figur 7: Fordelingen af afgørelsestyper i aldersgrupperne

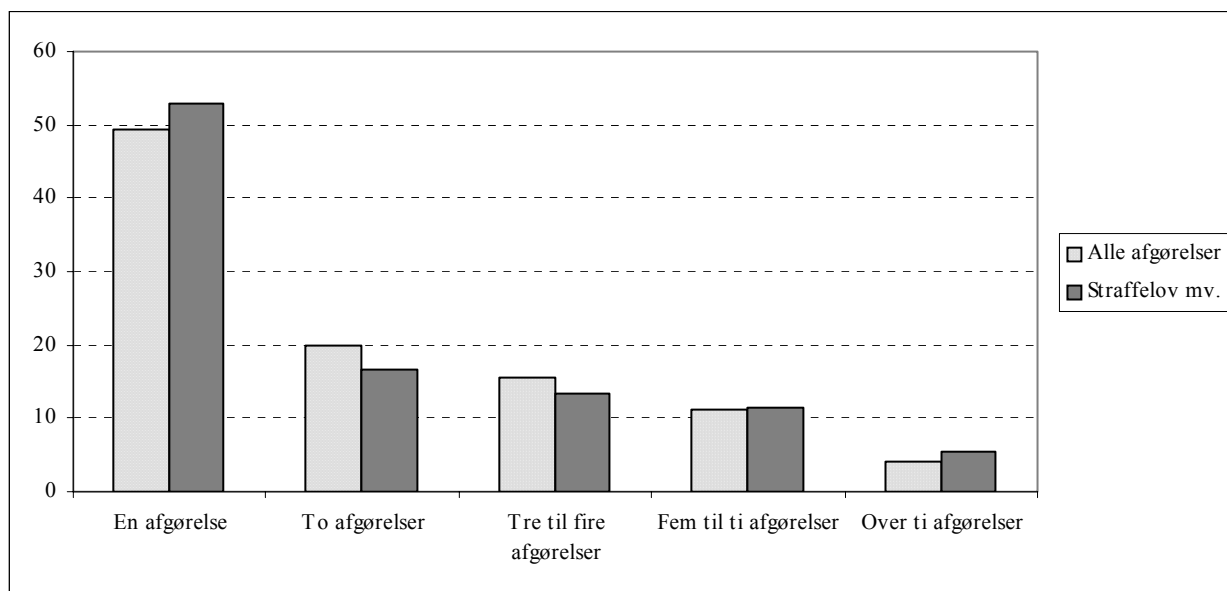
De ovenstående figurer baserer sig (ligesom også figur 2, indledningen) på opgørelser for de enkelte aldersgrupper, uden hensyntagen til, om den samme person går igen flere gange. Dette er naturligvis tilfældet for nogle personer, og den kumulerede prævalens er for alle afgørelser 31 %, mens den for straffelovsafgørelser alene er 16 %. Dette er altså den andel af populationen, der modtager en eller flere afgørelser af de nævnte typer inden de forlader materialet – uanset om de er med i hele perioden, eller om de dør eller udvandrer på et tidligere tidspunkt.²³ Det er imidlertid også interessant at se på, hvor mange personer der gentagne gange dømmes for kriminelle handlinger, og hvor mange gange det sker for dem. Dette er vist i figur 8. Hvor altså 31 % af personerne i fødselsårgangen har fået en afgørelse inden udgangen af 2001, er det 50 % af disse personer, der kun har fået en enkelt afgørelse. Tilsvarende er det også en stor del af

²² Der er i fordelingerne ikke sondret mellem tiltalefrafald og betingede frihedsstraffe, idet førstnævnte primært anvendes for lovovertrædere under 18 år i tilfælde, hvor myndige personer ville få en betinget dom. I forhold til alvorlighedsgraden af den begåede kriminalitet er de to sanktionsformer altså sammenlignelige.

²³ Deler man i stedet materialet op på enkelte aldersgrupper, som i ovenstående graf, er der i 2001 32 %, der har fået en afgørelse i det hele taget, og 16 %, der har fået en straffelovsafgørelse. Dette afviger ikke meget fra den samlede population, men der er en svag overvægt af personer uden afgørelser, der udvandrer eller dør tidligere end 2001, mens der ikke er nogen forskel med hensyn til andelen med en straffelovsafgørelse.

straffelovsovertræderne, 53 % af de 16 %, der i det hele taget har fået en straffelovsafgørelse, der på dette tidspunkt blot har fået én afgørelse.

Figur 8: Antal afgørelser (procent af personer, der får en afgørelse)

N alle=22116, N straffelov=11176

Hvor der altså er relativt flere af straffelovsovertræderne, der kun får én afgørelse, vender billedet for de efterfølgende kategorier, således at der blandt personer, der får mere end én afgørelse, er relativt flere straffelovsovertrædere, der får mere end fire afgørelser. I forhold til den samlede kriminalitet er det 20 %, der som 31-årige har fået to afgørelser, mod 17 %, når der alene ses på straffelovsovertrædelser, og mens 4 % af samtlige personer med en afgørelse har fået mere end ti afgørelser, er det 6 % af straffelovsovertræderne.

Kriminalitet og uddannelsesforløb

I det følgende skal der ses nærmere på sammenhængen mellem kriminalitet og uddannelsesforløb ved hjælp af overlevelsesanalyser. Figurene i dette afsnit viser den såkaldte fordelingsfunktion (eller kumulerede fordelingsfunktion, jf. Andersen & Væth 1993: 13; Hosmer & Lemeshow 1999: 27), der angiver den estimerede andel i hver gruppe, der har begået kriminalitet til og med et bestemt tidspunkt. Disse fungerer som modelkontrol i forhold til de efterfølgende Cox-regressioner, men har yderligere den fordel, at de giver et visuelt udtryk af kriminalitetsfordelingen over tid i forskellige grupper. Der skal i det følgende gives en præsentation af sammenhængen mellem kriminalitet og to forskellige mål for uddannelse, nemlig den *højeste uddannelse* personerne har opnået ved udgangen af materialet (sluttidspunktet) og *afslutningsårgange* for 8. klasse (begyndelsestidspunktet).

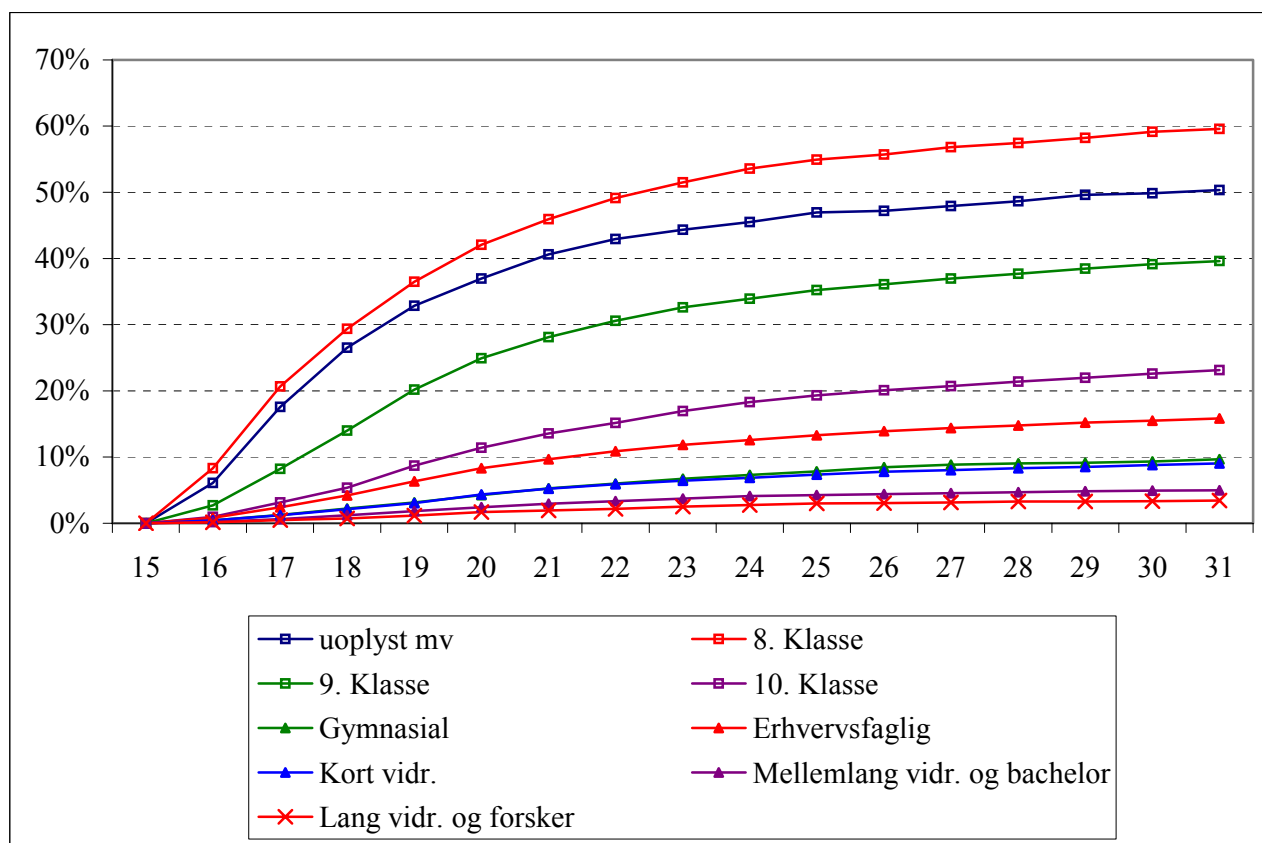
Det synes her hensigtsmæssigt at knytte en kommentar til, hvorledes overlevelsesanalyserne fungerer, således at der ikke skabes forvirring omkring de personer, der udgår af materialet tidligere end 2001. I begyndelsen af undersøgelsesperioden er alle personer under risiko for at debutere som kriminelle; nogle ender med at gøre det på ét tidspunkt, nogle gør det på et andet, mens andre ikke gør det – i hvert fald ikke i den periode der måles på. Hvis en person debuterer som kriminel i et tidsinterval, er hændelsen dermed indtruffet, og personen er således ikke længere under risiko i det næste tidsinterval. Hvis en person udgår af materialet af en anden grund (dødsfald eller udvandring) i et tidsinterval, er personen altså heller ikke under risiko i det næste tidsinterval.²⁴ Analysemetoden tager således højde for, at nogle forløb måles i længere tid end andre.

Kriminalitet og højeste uddannelse

Figur 9 viser, hvordan fordelingen er i forhold til det uddannelsesniveau, personerne har opnået ved udgangen af materialet, hvilket for de flestes vedkommende vil sige ved 31-års alderen. Oplysningerne om højeste uddannelse er altså retrospektivt tilbageført til det tidspunkt, hvor personen debuterer eller censureres.

²⁴ Dette sidste kaldes en censurering, idet vi ikke ved andet, end at hændelsen ikke er indtruffet inden for en given tidsramme, men altså ikke ved, om den kommer til at indtræffe senere hen eller ej. Behandlingen af disse er lidt mere kompliceret end skitseret her, hvilket der dog ikke skal redegøres for i denne sammenhæng.

Figur 16: Sammenhængen over tid mellem kriminalitet og højeste uddannelse

N=70887

Ved først at tage udgangspunkt i, hvorledes fordelingerne ser ud ved slutningen af indsamlingsperioden, kan man – som det allerede blev slået fast i indledningen – som hovedregel sige, at jo højere uddannelsesniveau en person har, des lavere er sandsynligheden for, at vedkommende er blevet dømt for noget kriminelt. Således er der blandt personer, der som den højeste uddannelse har 8. klasse, hele 60 %, der har fået en eller flere afgørelser, mens det tilsvarende tal for personer med en lang videregående uddannelse eller en forskeruddannelse er 3 %. Det i indledningen omtalte problem omkring hierarkiseringen af ungdomsuddannelserne kommer til udtryk i figuren; ud fra den valgte klassificering skulle man forvente, at personer med en gymnasial uddannelse som den højeste, ville have et højere kriminalitetsniveau end personer, der har taget en erhvervsfaglig uddannelse. Dette er imidlertid ikke tilfældet, idet 16 % af personer med en erhvervsuddannelse som den højeste har fået en afgørelse mod kun 10 % af personer, der har en gymnasial uddannelse. Gymnasiasterne har også en prævalens, der er sammenlignelig med den for personer, der har en kort videregående uddannelse, hvor 9 % har fået en afgørelse. Dette kan

skyldes problemer med skalaen i henhold til dimensioner i uddannelsesbegrebet, der ikke bliver målt, men det kan også tænkes, at der for gymnasiasterne er tale om personer, der sent i livet opnår videre uddannelse, således at afslutningstidspunktet for målingerne kan tænkes at have indflydelse på resultatet.²⁵ Endvidere bemærkes det, at kriminalitetsniveauet er lavere blandt personer, hvor uddannelsesoplysningerne mangler (eller er upålidelige), end blandt dem, der vides at have en meget lav uddannelse (8. klasse); dette formodes at afspejle førstnævnte gruppes meget sammensatte karakter (jf. tidligere), således at en del af disse personer hverken er i stand til at gennemføre en uddannelse eller begå kriminalitet.

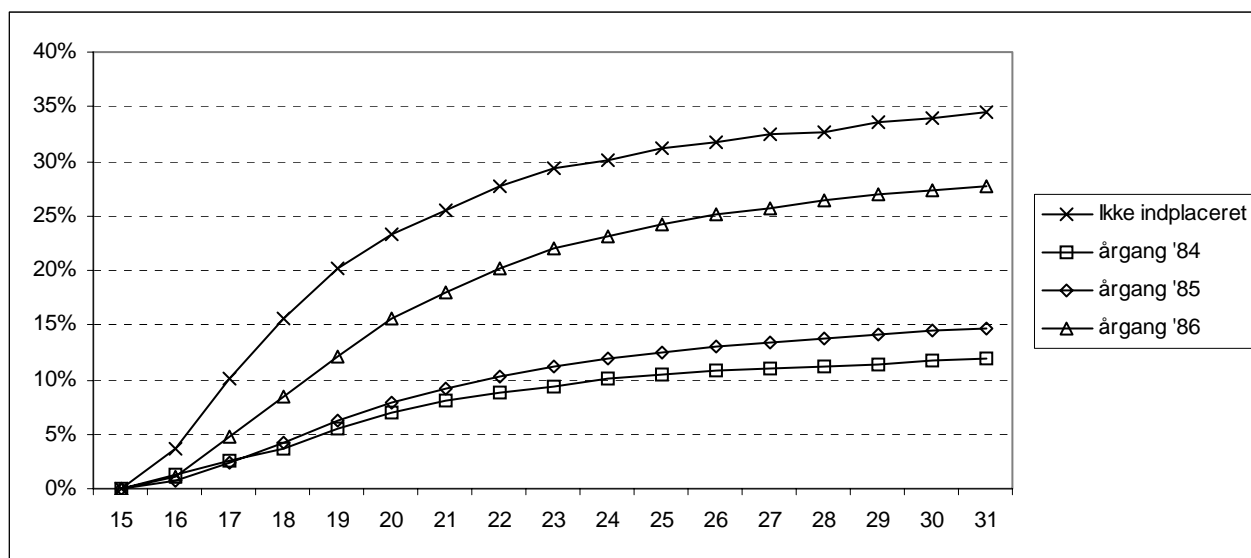
Det interessante ved at anvende denne form for analyse, frem for blot at præsentere en gængs bivariat analyse, er, at det bliver muligt at se, *hvornår* personerne begår kriminalitet. Samlet set er det allerede fastslået, at risikoen for (debut-)kriminalitet er højst i de yngste aldersgrupper (jf. figur 2 og 3), men når materialet er opdelt i forhold til, hvilken uddannelse der er den højeste, når de er 31 år, viser det sig, at dette ikke entydigt er gældende for alle grupper. Således ses, at kurven for andelen med en afgørelse for de uoplyste, 8. og 9. klasse stiger kraftigt indtil 20-års alderen, hvorefter stigningen i andelen falder mærkbart. Noget tilsvarende gør sig gældende for personer med 10. klasse eller en erhvervsuddannelse som den højeste, dog er tendensen her mindre markant. Helt anderledes ser det ud for personer, der har en videregående eller gymnasial uddannelse som den højeste; kurverne for disse er på det nærmeste rette linier, hvilket indikerer, at risikoen for kriminalitet er den samme i alle aldersgrupper.

Afslutningsårgangenes kriminalitet

Ovenstående fordelinger indikerer, at den markante overhyppighed af kriminalitet blandt personer, der som 31-årige stadig har en meget lav uddannelsesgrad, er grundet i, at de i en tidlig alder er langt mere tilbøjelige til at begå kriminalitet end de øvrige personer i materialet. Det er derfor interessant at se på, hvorvidt man allerede ud fra oplysninger om afslutningstidspunktet for folkeskolen kan sige noget om personernes risiko for at begå kriminalitet. Fordelingen for de enkelte afslutningsårgange er præsenteret i figur 10.

²⁵ Som tidligere nævnt, er 30 % i denne gruppe fortsat under uddannelse ved undersøgelsesperiodens afslutning.

Figur 10: Sammenhængen over tid mellem kriminalitet og afslutningsårgang

N=70887

Figur 10 viser en meget markant forskel mellem på den ene side personer, der har gennemført folkeskolen på det forventede tidspunkt og personer, der er tidligt færdige, og på den anden side personer, der allerede på dette tidspunkt er under niveau i deres uddannelsesforløb, og personer, der ikke er indplaceret. Således har 35 % af de personer, som det ikke har været muligt at indplacere, modtaget en straffelovsafgørelse på et eller andet tidspunkt i løbet af perioden, ligesom 28 % af personerne, der afsluttede 8. klasse i 1986, har det. Dette skal ses i forhold til, at kun 15 % af afslutningsårgang '85 og 12 % af afslutningsårgang '84 har fået en afgørelse.²⁶

Opsummering

I det foregående er det vist, hvilke sammenhænge der umiddelbart er mellem debutkriminalitet og to forskellige mål for uddannelse. Der viser sig en meget markant sammenhæng mellem kriminalitet og personens højest målte uddannelsesniveau, og at specielt personer med et lavt uddannelsesniveau har en stærkt forøget risiko for at begå kriminalitet tidligt. Denne variabel er inkluderet med et rent deskriptivt formål. Endvidere viser der sig at være en sammenhæng mellem folkeskoleforløb og kriminalitet; her er både de kronologiske og metodologiske forudsætninger opfyldt, og variabelen kan derfor anvendes i regressionerne.

²⁶ Den omtalte programmeringsfejl medfører i værste fald, dvs. under antagelsen om, at samtlige fejlplacerede personer har begået kriminalitet, at afslutningsårgang '84 og '85 er 0,5 procentpoint for langt væk fra hinanden. Da de to kategorier i forvejen ligger meget tæt, har fejlen således ingen konsekvenser for analysen.

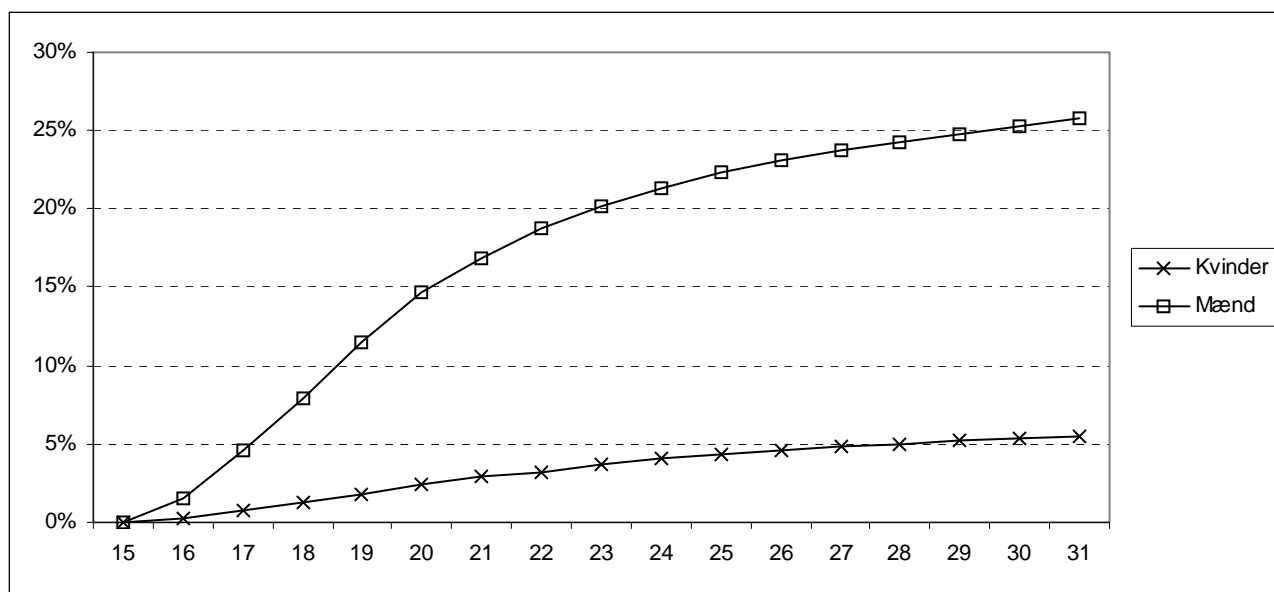
Kriminalitet og opvækstvilkår

Der skal i det følgende ses på nærmere på de øvrige faktorer, der ud fra tidligere undersøgelser vides at have en indflydelse på en persons kriminalitetsrisiko. De inkluderede variable er grupperet i henhold til opstillingen af forklaringsmodellen (jf. figur 1), således at der først ses på køn, dernæst på økonomiske opvækstvilkår og sluttelig på sociale og kulturelle opvækstvilkår. Som i det foregående afsnit tages der udgangspunkt i den løbende fordeling af straffelovsafgørelser, således at dette samtidigt fungerer som modelkontrol i forhold til Cox-regressionerne.

Køn og kriminalitet

Alle tidligere undersøgelser har vist, at køn er en af de mest betydningsfulde faktorer i forhold til kriminalitetsrisikoen, og dette fremgår da også med al ønskelig tydelighed af figur 11. Hvor det ved undersøgelsesperiodens afslutning er 26 % af mændene, der har fået en straffelovsafgørelse, er det kun 6 % af kvinderne.

Figur 11: Sammenhæng over tid mellem køn og kriminalitet

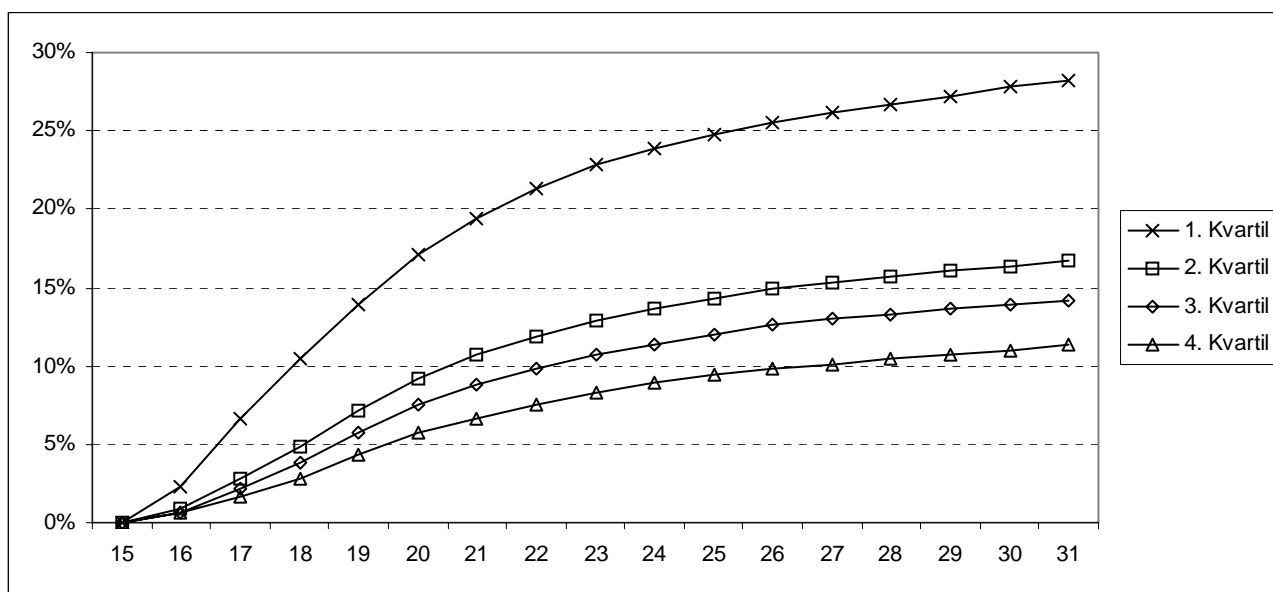

N=70887

Forholdet mellem kvinders og mænds kriminalitet ser – uden hensyntagen til øvrige forhold – altså ud til at være omkring én til fem. Det bemærkes, at tilgangen af mandlige debutanter er størst i starten af perioden frem til omkring 19 år, hvorefter den aftager en smule, svarende til det billede, der vistes i forhold til debutalderen for det samlede materiale (jf. figur 3). Hos kvinderne er

tilgangen mere jævn over hele perioden. Da andelen af kvindelige debutanter er så lille, har dette dog ingen betydning for proportionaliteten mellem grupperne. I forhold til den analysemodel, der er opstillet, skal det undersøges, hvorvidt de forskellige økonomiske, sociale og kulturelle opvækstvilkår har samme eller forskellig betydning for mænds og kvinders kriminalitetsrisiko. Dette skal ikke uddybes i de følgende deskriptive præsentationer, men gøres i stedet i regressionerne ved brug af interaktionsled mellem køn og de øvrige variable.

Figur 12: Sammenhæng over tid mellem kriminalitet og familiens indkomst

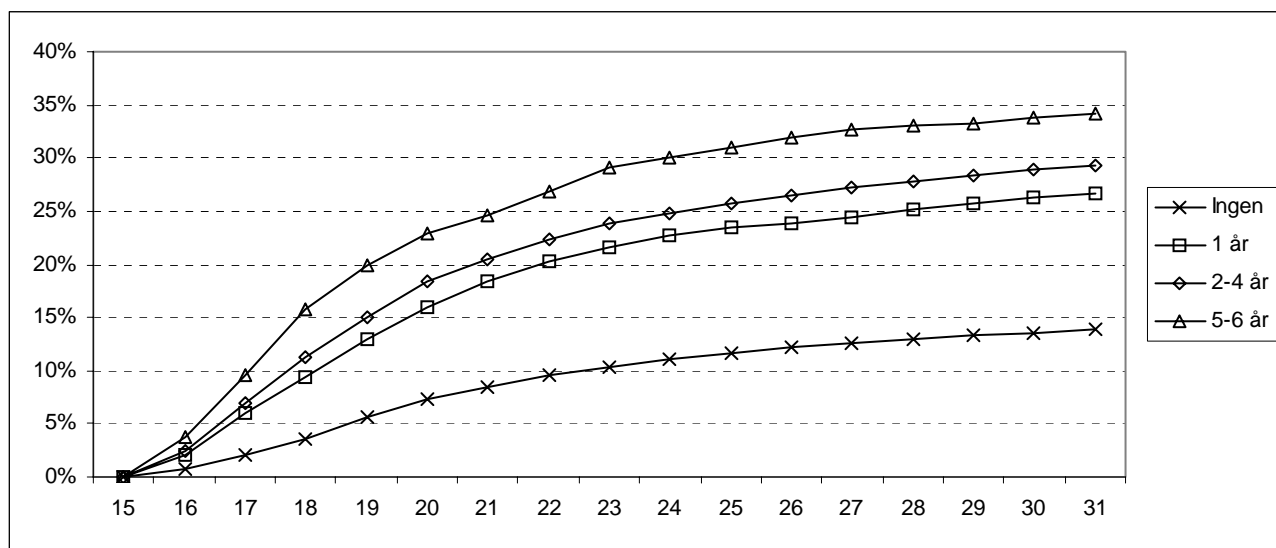
N=70887

Økonomiske opvækstbetingelser

Som allerede nævnt anvendes der i analysen tre forskellige mål for personens økonomiske opvækstbetingelser, nemlig hvor mange år i perioden 1980 til 1985 familien har haft en høj ledighedsprocent, hvor mange år deres hovedindkomst har stammet fra midlertidige overførselsindkomster, og hvilket bruttoindkomstkvartil familien tilhørte i 1985. Man må forvente, at der er en vis sammenhæng mellem de tre mål, idet høj ledighed ofte medfører, at en stor del af indkomsten stammer fra sociale ydelser og/eller a-kasse, ligesom begge disse faktorer generelt må siges at påvirke indkomstens størrelse. Bi- og multivariate analyser har da også vist, at en sådan sammenhæng kan spores; der er dog ikke tale om en så stor grad af multikollinearitet, at det bliver problematisk for regressionerne (jf. Agresti & Finlay 1999: 542-543).

Som det fremgår af figur 12, kan man generelt sige, at jo lavere forældrenes indkomst er, desto højere er risikoen for kriminalitet. Det er specielt personer, hvis forældre befinder sig i det laveste indkomstkvartil, der har en markant højere risiko for kriminalitet end de øvrige. Således er der ved 31-års alderen 28 % i denne gruppe, der har fået en straffelovsafgørelse, mod kun 11 % i det øverste indkomstkvartil. Det bemærkes endvidere, at den forhøjede risiko for kriminalitet i ungdomsårene er til stede i alle grupper, men dog er temmelig meget højere for personer i laveste indkomstkvartil. Det bemærkes i øvrigt, at inddelingen i kvartiler er foretaget i forhold til den samlede danske population, og ikke blot for familier der har børn født i 1970. Af denne grund er fordelingen i grupperne ikke helt lige. Mens der er noget færre i laveste indkomstkvartil (11 %) og lidt færre i øverste (23 %), er der en overvægt af personer i 2. (31 %) og 3. kvartil (35 %) i forhold til den samlede danske population.

Figur 13: Sammenhæng over tid mellem kriminalitet og antal år med midlertidige overførselsindkomster som hovedindkomstkilde

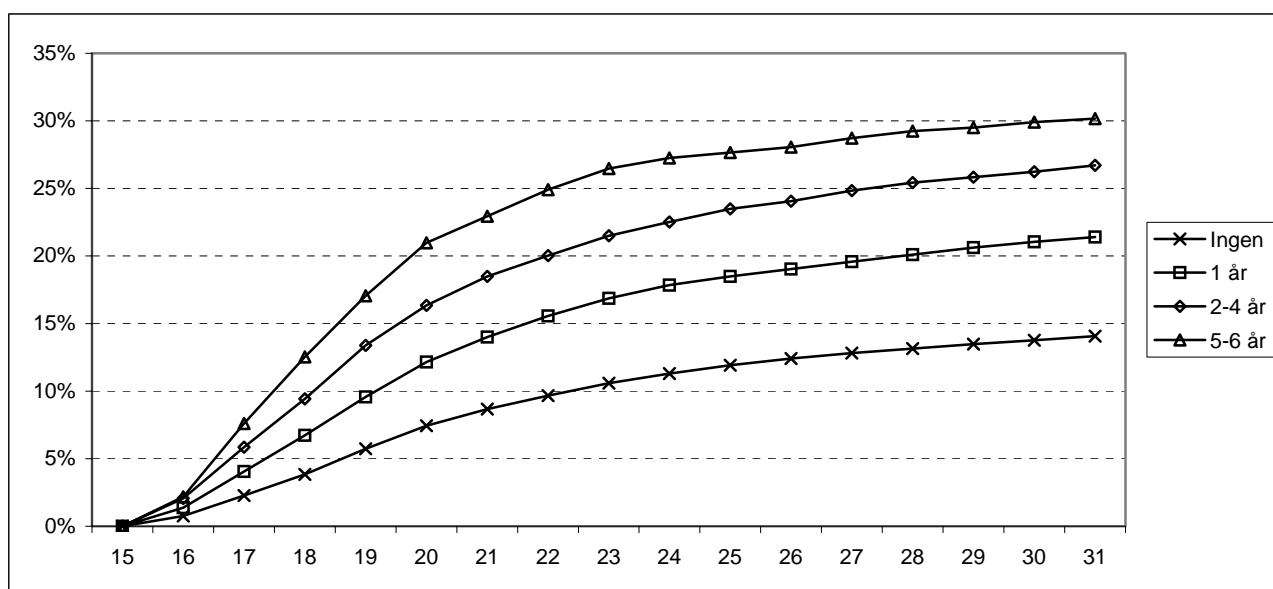
N=70887

Figur 13 viser, at også antallet af år, hvor familien primært har levet af midlertidige overførselsindkomster, har en betydning for kriminalitetsrisikoen. Således er der blandt de 31-årige 14 % af de personer, der ikke har oplevet at skulle forsørges via midlertidige overførselsindkomster, som i løbet af perioden har fået en straffelovsafgørelse, mens det drejer sig om 26 % af dem, der har

været forsørget af overførselsindkomst i ét år, og hele 34 % af dem, hvor familien har haft overførselsindkomst som hovedindkomstkilde i fem til seks år.²⁷

Hvor altså informationer omkring familiens indkomstkvartil i 1985 primært skiller personer med de dårligste økonomiske opvækstbetingelser fra de øvrige grupper, idet førstnævnte gruppe har en markant *højere* kriminalitetsrisiko end de øvrige, er der med dette mål snarere tale om, at personer med de bedste økonomiske opvækstbetingelser skilles fra de øvrige, da de har en markant *lavere* kriminalitetsrisiko. Med anvendelsen af det sidste mål for økonomiske opvækstbetingelser, nemlig antallet af år, hvor familien har været berørt af høj ledighed, synes forskellene mellem de fire grupper at være mere ensartede.

Figur 14: Sammenhæng mellem kriminalitet og antal år med høj ledighed

N=70887

Også med hensyn til antal år med ledighed kan sammenhængen med kriminalitet udtrykkes som en ligefrem proportionalitet: Jo flere år familien har været berørt af høj ledighed, des større er risikoen for kriminalitet hos deres barn/børn, jf. figur 14. Hvor 14 % af personer, der ikke har oplevet høj ledighed i familien, har fået en straffelovsavgørelse, er det 21 % af dem, hvor der har været et enkelt år med høj ledighed, 26 % af dem fra familier med høj ledighed i to til fire år og 30 % af dem, hvor den høje ledighed i familien har haft en varighed af fem til seks år.²⁸

²⁷ Fordeling i grupperne: 87 % ingen år, 5 % ét år, 7 % to til fire år, 2 % fem til seks år.

²⁸ Fordeling i grupperne: 83 % ingen år, 8 % ét år, 6 % to til fire år, 1 % fem til seks år.

De tre anvendte mål for økonomiske opvækstvilkår opfylder alle forudsætningen om proportionalitet. Om end der er en vis sammenhæng mellem de tre mål, har analyserne vist, at de bidrager med forskellig information. Mens oplysninger om familiens indkomstkvarter primært skiller de dårligst stillede ud fra de resterende, og oplysninger om antal år med midlertidige overførselsindkomster som hovedindkomstkilde primært skiller de bedst stillede ud fra de resterende, synes der i forhold til oplysninger om antal år med høj ledighed at være en mere ensartet forskel mellem de fire kategorier.

Sociale og kulturelle opvækstbetingelser

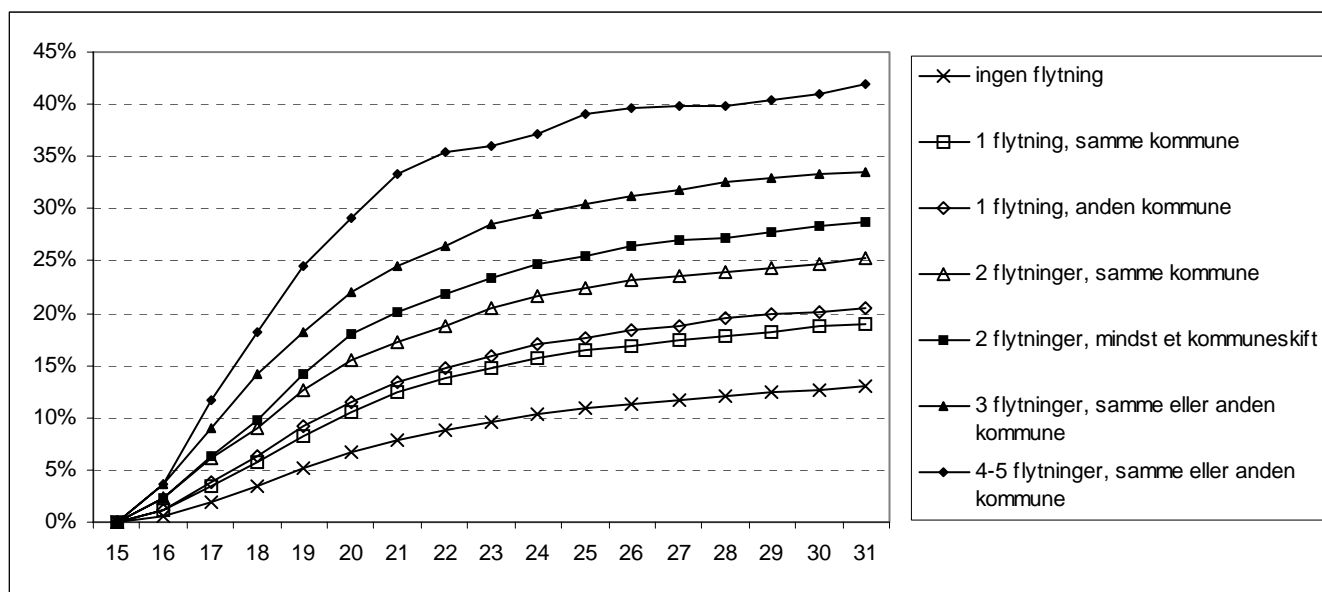
Sociale og kulturelle opvækstbetingelser kan siges at være en lidt mindre entydig samlebetegnelse end økonomiske opvækstbetingelser. På dette område er der givetvis også langt flere relevante faktorer, der ikke kan inddrages og belyses med registerforskningens metoder.

I denne analyse anvendes også variable, der udtrykker begivenheder, der har fundet sted i perioden 1980 til 1985. Antallet af familier, personen har indgået i, og antallet af flytninger, familien/familierne har foretaget i perioden, er nogle af de variable, der arbejdes med. Begge disse mål må siges at udtrykke forhold, der besværliggør mulighederne for at få og opretholde sociale netværk og kontakter. I forhold til antallet af flytninger har det været muligt at se dels på flytninger i det hele taget og dels på flytninger til en anden kommune; hvor der i begge tilfælde kan være tale om at skulle opbygge nye netværk, må flytninger til en anden kommune anses som værende et mere radikalt brud end flytninger inden for kommunen, idet dette typisk vil medføre skoleskift, hvorved der altså er mange nye sociale forbindelser, der skal oprettes. Da der i sagens natur er en meget høj korrelation mellem flytninger i det hele taget og flytninger til en anden kommune, er der konstrueret en indeks, der sammenfatter informationer fra de to variable.

Videre anvendes i denne del af analysen oplysninger om familiens højeste uddannelse i 1985²⁹ samt statistiske oplysninger i form af oprindelsesland. Endelig anvendes der også oplysninger om urbaniseringsgrad, og til forskel fra de øvrige anvendte variable udtrykker dette forhold, der er aktuelle på det tidspunkt, hvor personen enten begår kriminalitet eller censureres.

²⁹ Man må som hovedregel forvente, at dette er den højeste uddannelse i hele perioden. Undtagelser kan dog forekomme i forbindelse med, at den højst uddannede forælder ikke længere er en del af familien.

Figur 15: Sammenhæng over tid mellem kriminalitet og antal flytninger

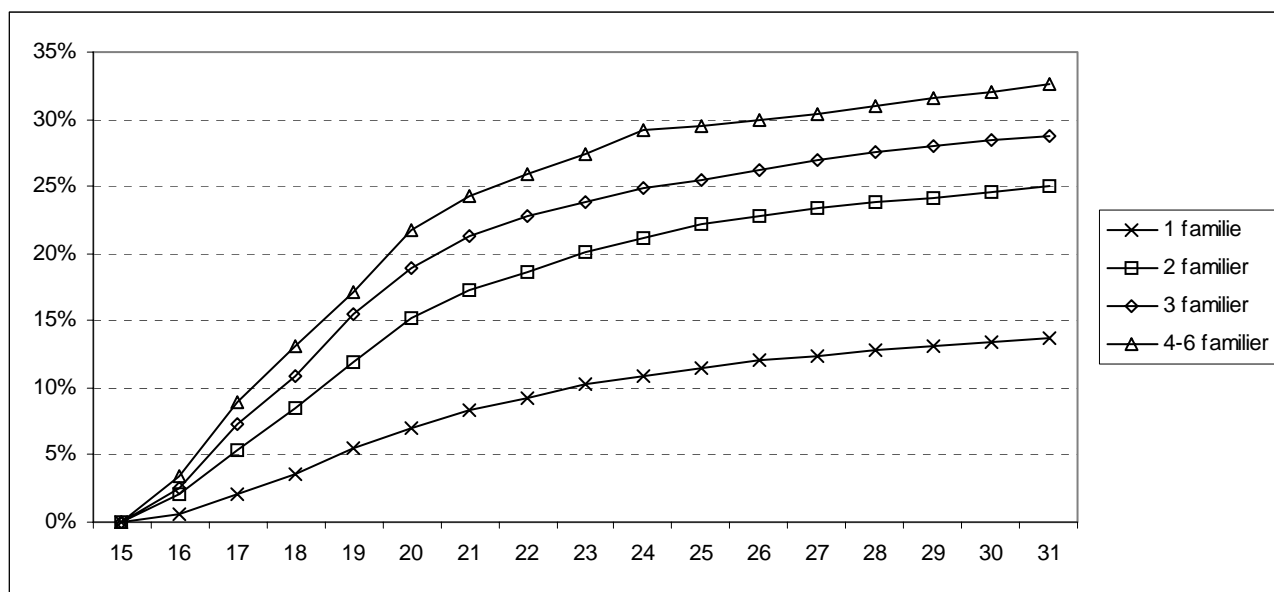
N=70887

Stabilitet i barndommen

I forhold til flytninger er der tale om en høj grad af stabilitet, idet 70 % bor på den samme adresse i hele perioden. Kun 9 % er flyttet to eller flere gange. Figur 15 viser en klar sammenhæng mellem kriminalitetsrisikoen og antallet af flytninger, idet det er 13 % af personer, der ikke er flyttet i alderen 10 til 15 år, der senere har fået en straffelovsavgørelse, mod hele 42 % af dem, der er flyttet fire til fem gange. I alle grupperne er der især en øget risiko for kriminalitet i de unge år, dog tydeligst i kategorier med personer, som er flyttet to eller flere gange, og hvor der samtidigt har været tale om kommuneskift.

Også stabiliteten i familiernes sammensætning har betydning for risikoen for kriminalitet, hvilket fremgår af figur 16. Figuren viser klart, at den største forskel i kriminalitetsrisikoen skal findes mellem personer, der ikke har oplevet skift i familiesammensætningen, og personer, der har oplevet et enkelt skift, men også her ses en utvetydig og ligefrem proportionalitet mellem antallet af brud i familien og kriminalitetsrisikoen. Således har 14 % af de personer, der perioden igennem har været del af én og samme familie, fået en straffelovsavgørelse, mod 25-33 % af dem, der har oplevet et eller flere brud i familien.

Figur 16: Sammenhæng over tid mellem kriminalitet og antal familier

N=70887

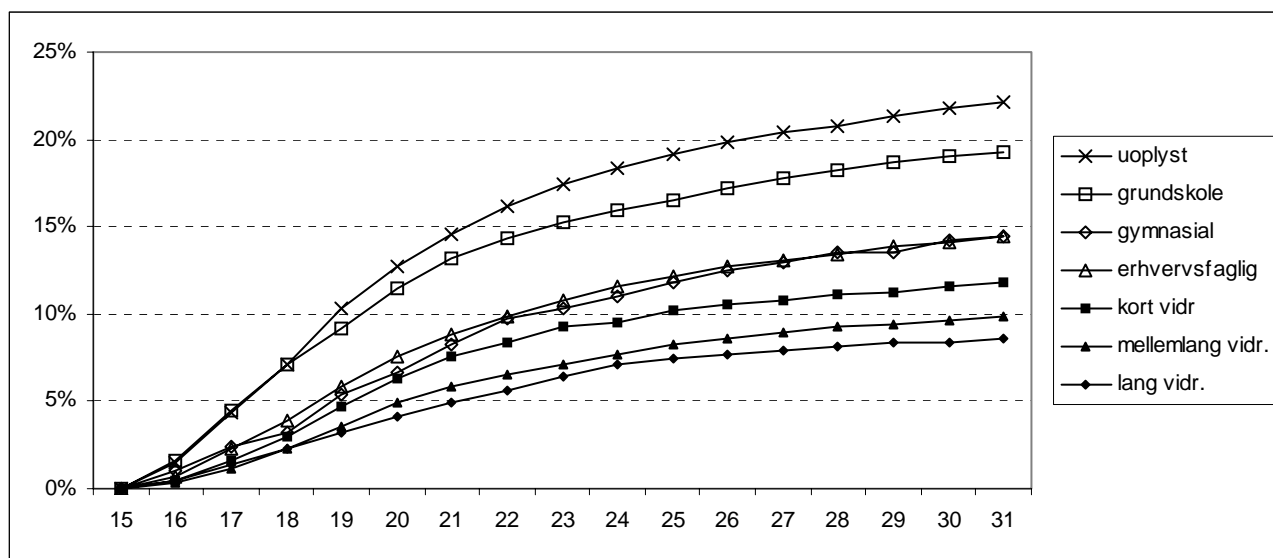
Både oplysninger om antallet af flytninger og antallet af familier, personen har indgået i, synes at bidrage med relevant information angående risikoen for senere at begå kriminalitet. Begge variable opfylder også til fulde forudsætningen om proportionalitet, og kan dermed uden problemer inddrages i regressionsmodellen.

Forældrenes højeste uddannelse i 1985

I forhold til forældrenes højeste uddannelse har registrenes datering en betydning, idet uddannelsesoplysninger først er blevet systematisk indsamlet fra starten af 80'erne, hvilket er længe efter, de fleste forældre til børnene i undersøgelsespopulationen har afsluttet deres uddannelse. Uddannelsesoplysningerne stammer derfor i stedet for fra Folke- og boligtællingerne. Disse er censusundersøgelser, gennemført af Danmarks Statistik (dette vil sige at de omfatter hele den danske population, og at der er besvarelsespligt). Da der således i mange tilfælde er tale om oplysninger, som folk selv har indberettet, har data efterfølgende skullet kodes, hvilket i nogle tilfælde har været vanskeligt. Det har som konsekvens, at der for hele 29 % af undersøgelsespopulationen ikke foreligger oplysninger om forældrenes højeste uddannelse. Der er dog grund til at tro, at de uoplyste i langt hovedparten af tilfældene består af personer, der ikke har en højere uddannelse end grund-/folkeskoleniveau.³⁰

³⁰ Ifølge oplysninger fra Danmarks Statistik.

Figur 17: Sammenhæng over tid mellem kriminalitet og familiens højeste uddannelse

N=70887

Den fordeling, som figur 17 viser, sandsynliggør, at de uoplyste uddannelsesoplysninger i høj grad angår lavt uddannede personer. Fordelingen ligner i slående grad den for personernes egen højeste uddannelse ved udgangen af materialet (figur 9). Figur 17 viser, at jo lavere uddannelse forældrene har, des højere andel af børnene bliver kriminelle. Det er specielt børn af forældre uden uddannelsesoplysninger eller med en grundskoleuddannelse, der begår kriminalitet tidligt, om end alle grupper har en forøget kriminalitetsrisiko i de unge år. I 31-års alderen er det 19-22 % af dem med lavt uddannede forældre, der har fået en straffelovsafgørelse, mod 8-10 % af dem med højt uddannede forældre.

Andre nationaliteter

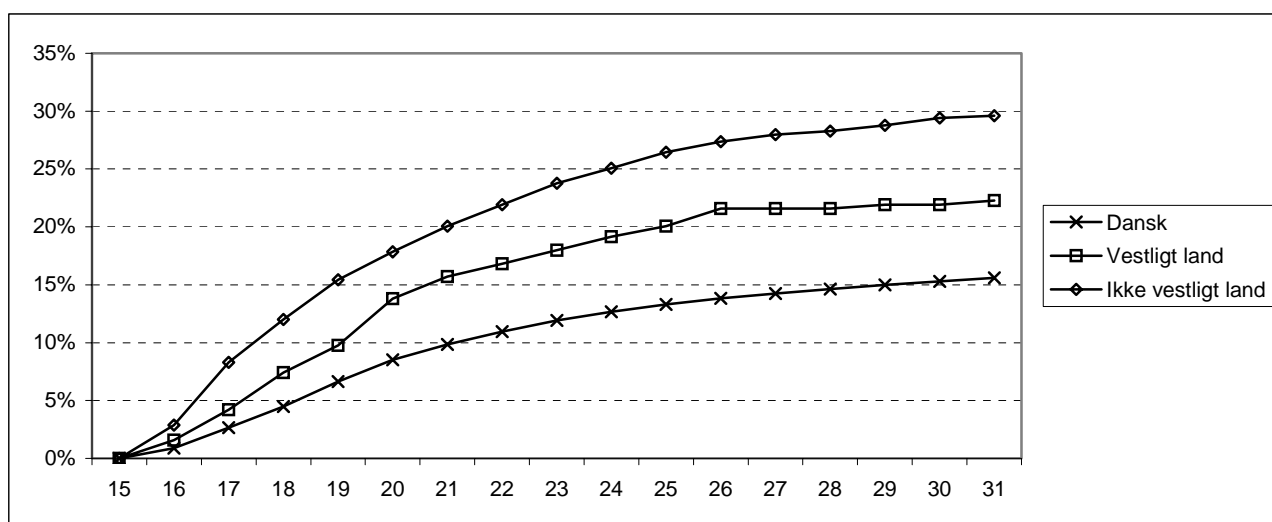
Det er alment kendt, ikke mindst fra beskrivelser i pressen, at personer, der ikke stammer fra Danmark, har et højere kriminalitetsniveau end indfødte danskere.³¹ Forskellen synes dog først og fremmest at skyldes dårligere socioøkonomiske vilkår blandt personer af fremmed herkomst, idet overhyppigheden stort set forsvinder, når der korrigeres herfor (Asmussen 2004; Kyvsgaard 2004; Danmarks Statistik 2004). De nævnte analyser angår simple standardiseringer, og det er derfor relevant her at inddrage informationer om personernes oprindelsesland med henblik på at se, hvad

³¹ I parentes bemærket er den mediemæssige fokus på andre nationaliteters kriminalitet hverken ny eller enestående for Danmark. Ved konferencen i 2003 for European Society of Criminology kunne oplægsholder Marcelo Aebi således præsentere et argentinsk avisudklip fra 1880'erne, hvor overhyppigheden af kriminalitet hos andre etniske grupper, som fx briter, tyskere og skandinaver, omtaltes som et stort problem (jf. også Aebi 2004).

disse mere avancerede analyser kan vise. Det skal i øvrigt bemærkes, at kun 2 % af personerne i materialet har en anden baggrund end dansk.³²

Som det fremgår af figur 18, er der i ukorrigeret form en markant overhyppighed af straffelovskriminalitet blandt specielt personer, der stammer fra et ikke-vestligt land. Med en andel på 30 %, der har fået en afgørelse blandt de 31-årige, er det således næsten dobbelt så stor en andel som blandt dem af dansk oprindelse, hvor 16 % har begået straffelovskriminalitet. Personer fra et vestligt land er placeret ca. midt imellem med en andel på 22 %. Det bemærkes at kurven over disse personer fremstår noget ujævn, hvilket skyldes det lave antal personer i gruppen, nemlig kun ca. 0,5 % af materialet.

Figur 18: Sammenhæng over tid mellem kriminalitet og oprindelsesland

N=70887

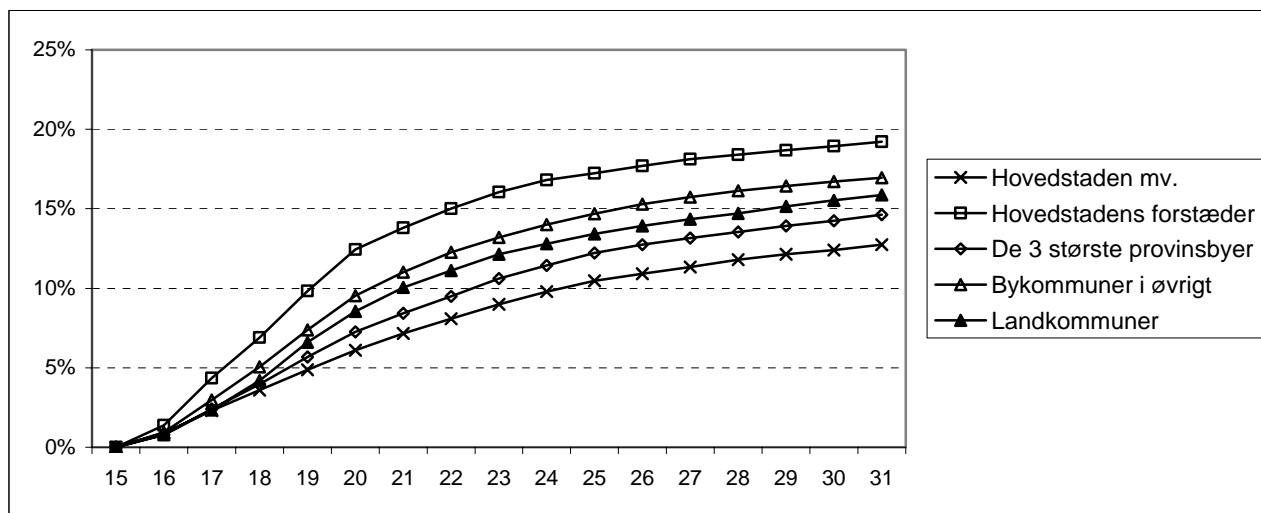
Urbaniseringsgrad

Tidligere er der påvist en klar sammenhæng mellem høj urbaniseringsgrad og høj koncentration af kriminalitet (Hurwitz & Christiansen 1971: 315-321), men i de senere år er kriminalitetsfordelingen udjævnet meget, og kriminaliteten er i høj grad flyttet væk fra storbyerne (Balvig 2000: 33-34; jf. også Tonboe 2001). Det bemærkes, at undersøgelser af kriminalitetens stedlige fordeling næsten altid er baseret på oplysninger om anmeldte straffelovsovertrædelser. Denne måleenhed er ikke helt sammenlignelig med den, der er anvendt i denne undersøgelse, nemlig straffede lovovertrædere.

³² Mens personer med udenlandsk herkomst i dag udgør ca. 7-8 % af befolkningen, var der i 1985 altså betydeligt færre; af dem, der er født i 1970, udgjorde gruppen i 1985, som er det tidspunkt hvor undersøgelsespopulationen afgrænses, ca. 2 %. Da gruppen er så lille, sondres der i analyserne ikke mellem indvandrere og efterkommere.

Som det fremgår af figur 19, understøtter dette materiale ikke hypotesen om sammenhæng mellem høj urbanisering og høj kriminalitet, idet hovedstaden (mv.)³³ klart er det område med den laveste andel straffelovsovertrædere, efterfulgt af de største provinsbyer. Den højeste andel findes i hovedstadens forstæder, bykommunerne og landkommunerne, i nævnte rækkefølge.

Figur 19: Sammenhæng over tid mellem kriminalitet og urbaniseringsgrad

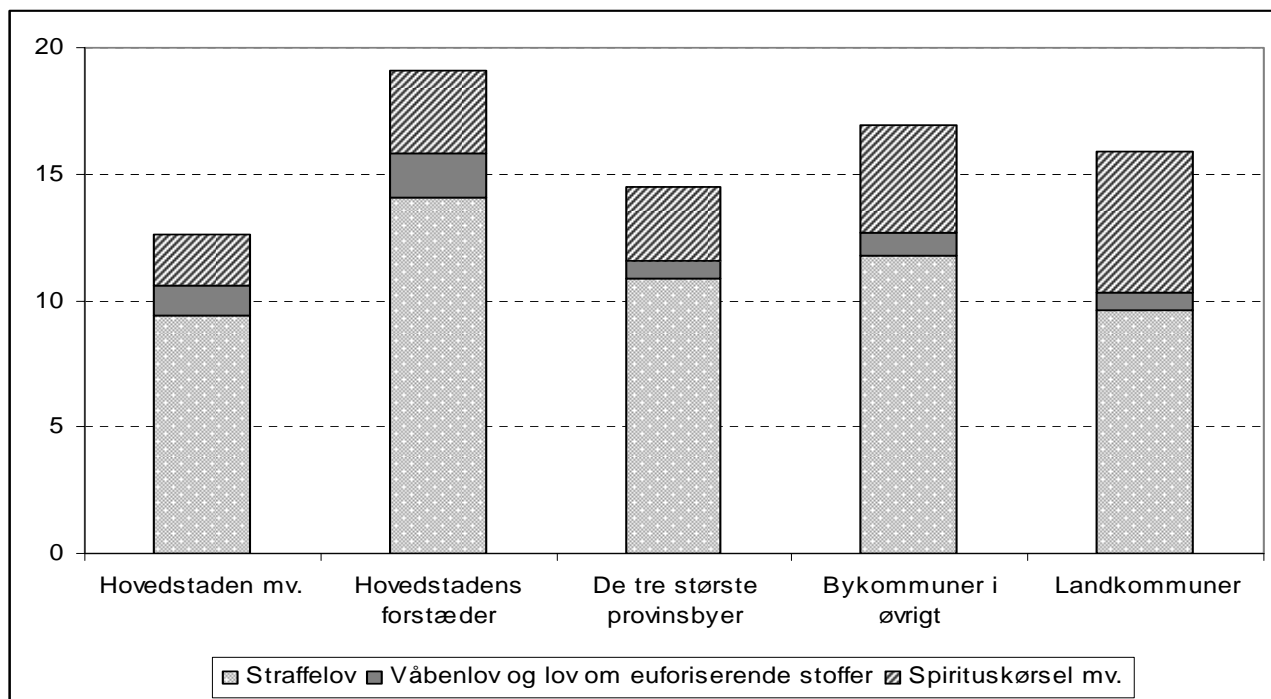

N=70887

Rent bortset fra de afvigelser fra hypotesen, som er en forventelig følge af forskelle mht. opgørelsesmåde samt de seneste års udvikling, er det umiddelbart mest overraskende den relativt høje andel kriminelle i landkommunerne. Dette kan dog i høj grad ses i lyset af, at spirituskørsel og øvrige grove overtrædelser af færdselsloven er inkluderet i analysen. Dette er kriminalitetsformer, der er langt mere udbredte i lavt urbaniserede områder end i højt urbaniserede. Således angår denne kategori i hovedstaden (mv.) ca. en sjettedel af forholdene, mens det for landkommunerne drejer sig om ca. en tredjedel, jf. figur 20. Det må dog understreges, at samlet set er forskellen mellem de forskellige områder ikke stor, idet den samlede andel debutanter i alle tilfælde ligger mellem 13 % og 19 %.

³³ Kategorien omfatter kommunerne København, Frederiksberg og Gentofte.

Figur 20: Kriminalitetens art efter geografisk område (procent)

Opsummering

Der er i det foregående undersøgt, hvorvidt de inkluderede baggrundsvariable har sammenhæng med personernes kriminalitetsrisiko, hvilket samtidigt har fungeret som modelkontrol i forhold til de efterfølgende regressioner. Alle de inkluderede faktorer har vist sig at have en betydning, når der ikke samtidigt kontrolleres for øvrige forhold, lige som også alle faktorer har vist sig velegnede til inklusion i regressionerne.

Regressionsmodel

Efter at have undersøgt om modelforudsætningerne er opfyldt for de variable, der ønskes inddraget i analysen, er det muligt at se på samtlige faktorer samtidigt. Der er i det foregående præsenteret to forskellige mål for uddannelse, hvoraf angivelsen af, hvornår personen havde afsluttet 8. klasse, har vist sig at være et anvendeligt mål, der opfylder modelforudsætningerne, og som derfor kan anvendes i de videre analyser. Videre er der set sammenhænge mellem kriminalitet og personens højst målte uddannelsesniveau; denne variabel opfylder de formelle krav til modellen i form af en pæn proportionalitet mellem de forskellige kategorier, men må i logisk henseende siges at være uegnet til inklusion, idet de kronologiske krav til en kausalitet ikke er overholdt.

De deskriptive analyser viste endvidere, at alle indikatorer for økonomiske samt sociale og kulturelle opvækstbetingelser til fulde opfylder modelforudsætningerne, ligesom det også er tilfældet for køn. Der er konstrueret interaktionsled mellem køn og alle de øvrige inkluderede variable for på denne måde at gøre det muligt at se, hvorvidt faktorerne har forskellige betydninger for kvinder og mænd. I denne forbindelse er der – i overensstemmelse med almen praksis – ikke foretaget modelkontrol. I det følgende præsenteres først de karakteristika, som udgør baseline, dvs. den gruppe af personer, som de øvrige sammenlignes med, hvorefter følger en regressionsanalyse af den samlede kriminalitet.

Sammenligningsgrundlaget

Cox's regressionsmodel betegner den relative risiko for kriminalitet mellem to grupper, hvor øvrige faktorer i modellen er holdt konstante.³⁴ Man må derfor for hver variabel vælge den kategori, som de øvrige skal sammenlignes med, hvorved man også får en beskrivelse af, hvilket niveau de øvrige faktorer er holdt konstante på, når man fortolker de enkelte variable. De mest sikre parameterestimater fås ved at udvælge den gruppe, hvori der er flest observationer, idet man herved kan reducere modelusikkerheden. Baseline har følgende karakteristika:³⁵

- En mand
- Forældre var i 1985 i tredje indkomstkvartil

³⁴ Det er i øvrigt en af grundene til, at høj korrelation mellem inkluderede variable ikke er ønskværdig og kan være direkte ødelæggende for analysen. Ud over at de så at sige "stjæler" forklaringskraft fra hinanden, er det ikke logisk meningsfyldt at holde den ene konstant, mens den anden varierer (jf. Agresti & Finlay 1999: 542).

³⁵ Der er for hver variabel udvalgt den største kategori, og der er således ikke taget hensyn til, om baseline herved består af den gruppe, hvor *kombinationen* af alle inkluderede variable giver det højeste antal. Baseline består af 464 personer.

- Der har i perioden 1980 til 1985 ikke været år med høj ledighed
- Der har i samme periode ikke været år, hvor familiens hovedindkomstkilde var midlertidige overførselsindkomster
- Personen har i perioden 1980 til 1985 været del af én og samme familie
- Der har i samme perioder ikke været nogen flytninger
- Forældrene havde i 1985 en erhvervsfaglig uddannelse som den højeste
- Personen bor i hovedstaden (mv.)
- Personen er dansker
- Personen har afsluttet 8. klasse i 1985

Den mættede og den endelige model

I figur 21 (nedenfor) er vist den mættede model, når alle variable er inkluderet, sammen med den endelige model, dvs. hvor kun de signifikante faktorer er medtaget.³⁶ For hver model er der angivet den relative kriminalitetsrisiko, betegnet hazardratioen, og signifikansniveauet for denne. I fortolkningerne er der endvidere taget hensyn til sikkerhedsintervallerne for hazardratioerne i den endelige model; disse er af overskuelighedshensyn udeladt fra opstillingerne. Som det tidligere er fremført, er analyserne baseret på en totalpopulation, og sikkerhedsintervallerne skal derfor ikke anvendes i forhold til generaliserbarheden. I stedet er de medtaget for på denne vis at illustrere, med hvilken præcision de enkelte effekter er blevet estimeret, således at det giver et billede af modelusikkerheden, forstået som de effekter, der må påregnes at være fra faktorer, som det ikke har været muligt at inkludere i modellen.

Det bemærkes først og fremmest, at stort set alle de inkluderede variable er signifikante i den endelige model, og at effekten for de flestes vedkommende er den samme for mænd og kvinder, hvilket kommer til udtryk i, at interaktionsleddene er insignifikante; undtagelsen vedrører urbaniseringsgraden for personens aktuelle bopæl.

³⁶ Udvælgelsen er foretaget ved purposeful selection (jf. Hosmer & Lemeshow 1999: 159 ff.). Først er den mættede model reduceret til kun at indeholde signifikante variable, hvorefter de relevante interaktionsled er føjet til modellen. Da antallet af observationer er ekstremt stort, er signifikansniveauet sat til $\alpha=0,01$ (jf. Agresti & Finlay 1999: 176-178; Kreiner 1999: 266).

Figur 21: Cox regression

	Mættet model		Endelig model	
	hazardratio	signifikans	u.interakt.	m.interakt.
Køn: Mænd	1	--	1	1
Kvinder	0,184	<0,0001	0,184	0,245
Indkomst: Tredje kvartil	1	--	1	1
Første kvartil	1,234	<0,0001	1,251	1,251
Anden kvartil	0,981	0,4454		
Fjerde kvartil	0,894	0,0002	0,898	0,898
År med høj ledighed: Ingen	1	--	1	1
Et år	1,154	<0,0001	1,159	1,159
To til fire år	1,294	<0,0001	1,301	1,302
Fem til seks år	1,332	0,0001	1,340	1,341
År med midlertidige overførselsindkomster: Ingen	1	--	1	1
Et år	1,221	0,0001	1,222	1,222
To til fire år	1,167	<0,0001	1,172	1,173
Fem til seks år	1,409	<0,0001	1,419	1,422
Antal familier: En	1	--	1	1
To familier	1,394	<0,0001	1,384	1,384
Tre familier	1,454	<0,0001	1,445	1,443
Fire til seks familier	1,517	<0,0001	1,506	1,506
Antal flytninger: Ingen	1	--	1	1
En flytning, samme kommune	1,286	<0,0001	1,287	1,288
En flytning, anden kommune	1,378	<0,0001	1,374	1,372
To flytninger, samme kommune	1,480	<0,0001	1,480	1,484
To flytninger, mindst en til anden kommune	1,574	<0,0001	1,567	1,570
Tre flytninger, samme eller anden kommune	1,673	<0,0001	1,662	1,662
Fire til fem flytninger, samme eller anden kommune	2,213	<0,0001	2,194	2,197
Forældrenes højeste uddannelse: Erhvervsfaglig	1	--	1	1
Uoplyst	1,285	<0,0001	1,290	1,290
Grundskole	1,137	0,0036	1,136	1,136
Gymnasial	0,843	0,1547		
Kort videregående*	0,848	0,0033	0,848	0,846
Mellemlang videregående	0,724	<0,0001	0,724	0,725
Lang videregående	0,668	<0,0001	0,663	0,665
Afslutning af 8. klasse: Årgang '85	1	--	1	1
Ikke indplaceret	1,602	<0,0001	1,621	1,623
Årgang '84	0,985	0,7289		
Årgang '86	1,344	<0,0001	1,350	1,350
Urbanisering: Hovedstaden mv.	1	--	1	1
Hovedstadens forstæder	1,537	<0,0001	1,478	1,591
De tre største provinsbyer	1,094	0,0168		
Øvrige bykommuner	1,241	<0,0001	1,185	1,252
Landkommuner	1,127	0,0002	1,073	1,167
Oprindelsesland: Danmark	1	--	1	1
Vestligt land	1,179	0,1415		
Ikke vestligt land	1,128	0,0616		
Interaktion på køn				
Kvinder, hovedstadens forstæder				0,663
Kvinder, øvrige bykommuner				0,740
Kvinder, landkommuner				0,615

* Omfatter i den endelige model endvidere personer, hvis forældre har en gymnasial uddannelse som den højeste.

Uddannelse

Analysen viser – som forventet – at der ikke er forskel på kriminalitetsrisikoen for afslutningsårgangene '84 og '85. Således findes der i den mættede model en relativ risiko på lige omkring én for personer i afslutningsårgang '84, mens variabelen ikke er signifikant i den endelige model. Det fremgår endvidere, at både de ikke indplacerede og personer fra afslutningsårgang '86 har en forøget risiko for kriminalitet. Overhyppigheden er for afslutningsårgang '86 på 35 %, mens den er på 62 % for de ikke indplacerede. Ved konferering med sikkerhedsintervallerne viser det sig endvidere, at forskellen mellem de to sidstnævnte gruppers kriminalitetsrisiko er signifikant, således at de, der ikke er indplacerede, har signifikant større kriminalitetsrisiko end afslutningsårgang '86.

Køn

Den store forskel mellem mænds og kvinders kriminalitetsrisiko, der kunne iagttages i forbindelse med modelkontrollen, gentages i den samlede model, om end i en lidt reduceret form. Hvor det før viste sig, at mænds kriminalitetsrisiko nærmer sig fem gang risikoen for kvinder, viser det sig, at de har omkring fire gange så høj risiko, når alle andre faktorer holdes konstante (jf. dog også det senere). Her må man dog påregne, at en del af forskellen kan skyldes forskelle i opdagelsesrisiko, idet mænd og kvinder antagelig i forskellig grad er udsat for ordensmagts bevågenhed.

Økonomiske opvækstbetingelser

Endvidere bemærkes det i forhold til målene for økonomiske opvækstbetingelser, at disse har den forventede effekt – i hvert fald hvad angår forældrenes indkomstkvartil og antallet af år med høj ledighed i familien. Analyserne viser, at der ikke er signifikant forskel mellem andet og tredje indkomstkvartil med hensyn til personernes kriminalitetsrisiko, mens personer, hvis forældre i 1985 tilhørte første indkomstkvartil, har en overhyppighed på 25 %, og personer, hvis forældre tilhørte fjerde indkomstkvartil, har en *underhyppighed* på 11 %.

Ser man på det antal år, familien har oplevet høj ledighed, er der en gradvis stigning i den relative risiko, således at personer med et års ledighed i familien har en overhyppighed på 16 %, mens to til fire års ledighed i familien giver en overhyppighed på 30 %, og fem eller seks år med høj ledighed giver en overhyppighed på 34 %. Sikkerhedsintervallerne viser dog, at der ikke entydigt er forskel på overhyppighederne i de tre grupper. Ser man herefter på antallet af år, hvor familiens hovedindkomstkilde har været midlertidige overførselsindkomster, forekommer der en afvigelse fra

det forventede mønster. Således har personer, hvor familien i et år har modtaget midlertidige overførselsindkomster, en overhyppighed på 22 %, mens overhyppigheden ”kun” er på 17 % for personer, hvor der har haft midlertidige overførselsindkomster i to til fire år. Har det været tilfældet i fem til seks år, er overhyppigheden på hele 42 %. Her skulle man altså – ud fra den generelle betragtning om, at jo dårligere vilkår, desto større risiko for kriminalitet, og ud fra resultaterne af de deskriptive analyser – forvente, at overhyppigheden ville være højere hos personer med to til fire års overførselsindkomster end hos personer med bare et år. Sikkerhedsintervallerne viser imidlertid også, at det heller ikke her er muligt at skelne mellem de tre gruppers kriminalitetsrisiko.

Stabilitet i barndommen

Variablene, der angiver stabiliteten i barndommen med hensyn til de sociale opvækstbetingelser, nemlig antallet af familier og antallet af flytninger, opfører sig i regressionen helt som forventet ud fra de deskriptive analyser og viser sig også generelt set at have en større betydning, end tilfældet er med de økonomiske opvækstbetingelser. Således stiger kriminalitetsrisikoen trinvis for hver kategori i begge variable. Kriminalitetsoverhyppigheden blandt personer, der har oplevet skift i familiens sammensætning, er på 38-51 %, ligesom flytninger giver en overhyppighed på fra 29 til hele 120 %. Dette må siges at være en yderst markant sammenhæng og et ganske interessant resultat, idet det ikke er noget, der tidligere er systematisk undersøgt i dansk kriminologi.

Sikkerhedsintervallerne viser også her, at det har betydning, *at* der er sket udskiftning i familien, men at det i forhold til *antallet* af udskiftninger ikke er muligt at skelne gruppernes relative risiko fra hinanden. Til gengæld fremgår det, at der er signifikant forskel på i hvert fald nogle af flytningerne. Således er der ved minimum to flytninger en øget risiko for kriminalitet i sammenligning med én flytning inden for samme kommune, ligesom personer med fire til fem flytninger har en højere risiko end dem, der er flyttet én til to gange, også hvis det indebærer kommuneskift.

Forældrenes uddannelsesgrad

Forældrenes uddannelsesgrad viser sig også i de fleste tilfælde at have en betydning, og denne er ligeledes ganske som forventet. Således er der en overhyppighed af kriminalitet på 14-29 % blandt personer, hvis forældre er meget lavt uddannede, ligesom der er en *underhyppighed* på 18-50 % blandt personer, hvis forældre har en højere og/eller mere teoretisk uddannelse. Det bemærkes

specielt, at personer, hvis forældre har en gymnasial uddannelse som den højeste, har en lavere kriminalitetsrisiko end personer, hvis forældre har en erhvervsfaglig uddannelse; dette ses i den mættede model, og da kategorien i sig selv ikke er signifikant i den endelige model, er personer, hvis forældre har en gymnasial uddannelse grupperet sammen med personer, hvis forældre har en kort videregående uddannelse. Det bemærkes i den forbindelse, at sikkerhedsintervallerne viser, at der hverken er signifikant forskel på overhyppigheden blandt personer, hvis forældres uddannelse er uoplyst, og personer, hvis forældre har en grundskoleuddannelse, eller på underhyppigheden blandt personer, hvis forældre har en videregående uddannelse.

Andre nationaliteter

Som den eneste inkluderede faktor i modellen er det ikke muligt at påvise en sammenhæng mellem kriminalitetsrisiko og personens herkomst. Dette gælder både for personer fra ikke-vestlige lande og personer fra andre vestlige lande end Danmark. I den mættede model kan der dog spores en moderat overhyppighed af kriminalitet i begge grupper personer af udenlandsk herkomst, men denne forsvinder, når der korrigeres for alle faktorer.

Urbaniseringsgraden

Urbaniseringsgraden har vist sig at være en særdeles interessant faktor, der har en større betydning i regressionsanalysen, end man skulle forvente ud fra den deskriptive analyse. Når der samtidigt kontrolleres for øvrige faktorer, forsvinder forskellen mellem hovedstaden (mv.) og de tre største provinsbyer, mens sammenhænge i øvrigt har samme retning, som den deskriptive analyse pegede på. Således er der i hovedstadens forstæder en kriminalitetsoverhyppighed på 59 % i forhold til hovedstaden (mv.) og de største provinsbyer, mens overhyppigheden er på 17-25 % for land- og bykommunernes vedkommende. Inddrager man sikkerhedsintervallerne, kan det klart konkluderes, at kriminalitetsrisikoen er højst i hovedstadens forstæder, mens det ikke er muligt at skelne mellem by- og landkommuner. Dette tegner således et billede, der viser, at boligområdets karakter har overordentlig stor sammenhæng med kriminalitetsrisikoen – for mænd i hvert fald.

For kvinder er billedet noget anderledes. Her er overhyppigheden i hovedstadens forstæder kun på 5 % i forhold til kvinder i hovedstaden (mv.) og de største provinsbyer – til gengæld er der en *underhyppighed* i bykommunerne på 8 % og i landkommunerne på hele 39 %. Man må dog i forhold til kvinder påregne en noget større usikkerhed i estimeringen af parametrene, idet man for at

komme frem til den relative risiko (i forhold til *kvinder* i hovedstaden (mv.) og de største provinsbyer) skal gange den rene variabel med interaktionsleddet, hvorved også usikkerheden så at sige multipliceres.³⁷ Med en over- henholdsvis underhyppighed på kun 5 og 8 % i hovedstadens forstæder og i bykommunerne, er det således tvivlsomt, om dette er udtryk for en reel forskel på kvindernes kriminalitetsrisiko i de forskellige områder. Derimod er der næppe tvivl om, at kvinder i landkommunerne har en markant lavere kriminalitetsrisiko. For kvinder har den geografiske placering altså en langt mindre betydning end den har for mænd.

De mest kriminelle og de mindst kriminelle

Ved at se på mere end én faktor ad gangen bliver det muligt at angive, hvilke karakteristika personer med henholdsvis den højeste og den laveste kriminalitetsrisiko besidder.

Den højeste kriminalitetsrisiko findes blandt mænd, hvor det om forældrene gælder, at deres indkomst tilhørte laveste kvartil i 1985, at de har haft høj ledighed og midlertidige overførselsindkomster i fem til seks år, og at deres uddannelse er uoplyst (og antageligvis lav); personen selv bor i hovedstadens forstæder, har oplevet mere end tre brud i familien, er flyttet fire til fem gange og er ikke indplaceret i forhold til afslutningsårgang. For personer med disse karakteristika er kriminalitetsrisikoen hele 26 gange den for baseline. Da personer med den højeste risiko kendetegnes ved mange forskellige faktorer, bliver estimeringen behæftet med betydelig usikkerhed, hvilket fremgår af, at sikkerhedsintervallet spænder fra 12-59 gange så stor risiko; dette er dog igen en væsentlig mere konservativ estimering end ved $\alpha=0,01$.

Den laveste kriminalitetsrisiko findes blandt kvinder, hvis forældre har gennemført en lang videregående uddannelse og i 1985 var placeret i fjerde indkomstkvartil. Personen selv bor i en landkommune. Disse personer har en kriminalitetsrisiko, der er $9\frac{1}{2}$ gange *lavere* end baselines. Også denne estimering er behæftet med nogen usikkerhed, men da der er tale om betydeligt færre faktorer, er usikkerheden tilsvarende lavere (dette skyldes yderligere, at kategorierne består af forholdsvis mange personer). Sikkerhedsintervallet spænder således mellem en relativ risiko, der er 6-15 gange mindre end baselines.

³⁷ Det skal dog bemærkes, at man herved får et sikkerhedsinterval, der er meget mere sikkert bestemt end ved $\alpha=0,01$.

Opsummering og diskussion

Undersøgelsen har understreget, at levevilkår har en overordentlig stor betydning for en persons kriminalitetsrisiko, både for så vidt angår de tidligere levevilkår – altså forholdene under opvæksten eller puberteten – og de aktuelle levevilkår. Her skal nogle af undersøgelsens resultater drøftes i mere generelle termer. Diskussionen baserer sig på øvrig kriminologisk forskning og på kriminologisk teori, men uden dog omfattende referencer hertil.

For så vidt angår opvækstforholdene viser undersøgelsen, at forældrenes økonomiske situation og uddannelse hver for sig har en betydning. Som bekendt har uddannelse en markant sammenhæng med menneskers økonomiske situation, og man kunne derfor have forestillet sig, at det ville være enten uddannelse eller økonomiske forhold, der har betydning for kriminalitetsrisikoen. At forældrenes økonomiske situation har en selvstændig betydning kan tænkes at bero på, at den økonomiske situation sætter rammerne og grænserne for en række af de udfoldelsesmuligheder, børn kan tilbydes under opvæksten – herunder ikke mindst muligheder for deltagelse i organiserede fritidsmuligheder. Kriminologisk set vil nogen således hævde, at den kontakt, børnene og de unge dermed får med den konventionelle verden, og den (fri)tid, de anvender på organiserede fritidsaktiviteter vil mindske deres risiko for kriminalitet (Hirschi 1969). Det er dog givet, at forældrenes økonomiske situation også vil kunne have en række andre, afledte effekter, som nok i højere grad påvirker børnenes kriminalitetsrisiko. Således er økonomien i høj grad bestemmende for familiens boligsituation. Familier med ringe økonomiske vilkår vil ofte vær henvist til ghettolignende boligområder, hvilket vil øge risikoen for kriminalitet (Wikström 1998). Den økonomiske situation kan endelig også tænkes at influere på miljøet i hjemmet og forældrenes personlige overskud til at tage sig af deres børn og sætte grænser for deres adfærd (Hirschi 1969).

Forældrenes uddannelsesmæssige baggrund kan ligeledes tænkes at have betydning for børneopdragelsen, herunder deres evner og overskud til at stimulere barnet i de tidlige leveår og til at anspore og hjælpe barnet med skolearbejdet. Tilsvarende kan det forhold, at forældre langvarigt har været arbejdsløse og langvarigt har levet af overførselsindkomst antages at influere på forholdene i hjemmet, herunder konfliktniveauet og konsekvens i opdragelsen af barnet.

Som nævnt, er de forhold, der afspejler stabilitet i hjemmet dog af større betydning end de ovennævnte socioøkonomiske forhold. Har der været brud i familien, er der således en forøget

risiko for kriminalitet, hvilket svarer til resultater fra andre undersøgelser (Balvig 1999). Igen er det ikke muligt at sige præcis, hvorledes dette forhold – brud i familien – relaterer sig til børnenes risiko for at begå kriminalitet, idet der jo heller ikke her er tale om en egentlig årsagsforbindelse. Men brud i familien kan tænkes i særlig grad at have betydning for opdragelsesforholdene, idet det kan betyde mindre tid til stimulation og overvågning af barnets adfærd. Endvidere kan brud i familien indebære følelsesmæssige problemer for både barnet og forælderen/forældrene. Det skal dog understreges, at nyere forskning peger på, at skilsmisser langt fra altid skaber problemer for børnene (jf. Ottesen 2005).

Det er videre set, at kriminalitetsrisikoen øger med antallet af flytninger. Dette kan skyldes, at flytninger indebærer tab af sociale relationer og dermed af social kontrol (Hirschi 1969). Med flytninger, mister man således sit netværk, sine kammerater osv., og det nye sted, man flytter til, vil der være en mindre tilknytning til de mennesker, der omgiver én. Derved mindskes den uformelle sociale kontrol, som har en væsentlig betydning for kriminalitetsrisikoen. Det skyldes, at mennesker, man kender og gerne vil accepteres af, spiller en stor rolle som adfærdskontrollører. For at opnå accept, søger man at efterleve de normer, mennesker, der betyder noget for én, har. Ud fra en sådan betragtning forekommer det forståeligt, at især mange flytninger i løbet af barndommen kan være problematiske.

Igen skal det understreges, dette ikke betyder, at flytninger nødvendigvis er af det onde. At flytte kan være både positivt og negativt for individet. Flytninger kan for eksempel være positive, hvis familien flytter til nye omgivelser for at få en bedre bolig eller et (bedre) arbejde (jf. Højrup 1989). Flytning kan også indebære, at børnene fjernes fra en uheldig omgangskreds, hvor 'dårlige kammerater' fastholder barnet eller den unge i et negativt adfærdsmønster. Den uformelle sociale kontrol kan altså også *fremme* kriminalitet, idet man 'i det dårlige selskab' vil søge at leve op til forventninger om normbrud (jf. også Sutherland 1973).

I og med at mange flytninger er stærkt forbundet med en øget kriminalitetsrisiko, må man dog udgå fra, at ovennævnte former for 'positive' flytninger forekommer sjældnere end flytninger, der indebærer tab af positive, konventionelle sociale relationer. Desuden kan der være grund til at antage, at mange flytninger især forekommer hos familier med mange problemer. Det kan være flytninger, der er affødt af tab af forsøger (skilsmisser, død, fængsling) eller af indkomst.

Ved siden af familiens socioøkonomiske forhold og stabilitet har det også vist sig, at urbaniseringsgraden er relateret til kriminalitetsrisikoen. Her har der vist sig et andet mønster end det, der almindeligvis kendes fra kriminologiske undersøgelser, idet den højeste kriminalitetsrisiko forekommer i de områder, der har en middelhøj urbaniseringsgrad, og den laveste risiko findes i mest urbaniserede områder. Denne afvigelse fra det vanlige mønster for kriminalitetens geografiske fordeling skal dog givetvis ses i sammenhæng med, at analysen her også inkluderer lovovertrædelser som spirituskørsel, der i særlig grad forekommer i lavt urbaniserede områder (jf. tabel 20). Almindeligvis er det således kun straffelovsovertrædelser, der er omfattet af undersøgelser af sammenhængen mellem urbaniseringsgrad og kriminalitet.

Angående urbanisering viser det sig videre, at dette forhold har en anden betydning for kvinders end for mænds kriminalitetsrisiko, idet mænds kriminalitetsrisiko – alt andet lige – er størst uden for hovedstaden og de største provinsbyer, mens omvendt kvinders risiko er størst i storbyerne. Dette skal givetvis ses i sammenhæng med forskellige kriminalitetsmønstre for mænd og kvinder, idet kvinder – ud over et generelt lavere kriminalitetsniveau end mændene – især betydeligt sjældnere begår færdselslovsovertrædelser, herunder også spirituskørsel (jf. Kyvsgaard 1998; Larsen 1997).

Endelig påviser undersøgelsen også en sammenhæng mellem kriminalitetsrisikoen og det, der var udgangspunktet for undersøgelsen, nemlig barnets eller den unges uddannelsesforløb. At kriminalitetsrisikoen er stærkt forbundet med forløbet af folkeskolen skal ses i lyset af, at uddannelse er en investering i fremtidsmuligheder (Bourdieu 1990). Hvis børn allerede meget tidligt i deres skolegang har problemer, som bl.a. fører til, at de må gå en klasse om, kan det medføre eller være tegn på, at barnet ikke vil være i stand til at gennemføre en erhvervsuddannelse eller en videregående uddannelse. I undersøgelsen er det da også vist, at disse personer – generelt set – opnår lavere uddannelse end personer, der gennemfører folkeskolen på normeret tid. I en situation med ringe grunduddannelse og ingen erhvervsuddannelse er der større risiko for langvarig arbejdsløshed og en række sociale problemer, herunder også kriminalitet.

Tidligere problemer i skolen kan også være tegn på, at der har været vanskeligheder tidligt i opvæksten. Det kan fx dreje sig om understimulation i de første leveår eller omsorgssvigt. Sådanne vanskeligheder kan medføre, at barnet har svært ved at koncentrere sig i skolen, er aggressiv eller

på anden måde adfærdsvanskelig. Særligt vanskelige opvækstbetingelser under især de første leveår kan i sig selv have betydning for såvel skoleproblemer og kriminalitetsproblemer.

Igen skal det understreges, at det naturligvis er fuldt ud muligt at leve et ”godt” – og kriminalitetsfrit – liv uden en lang uddannelse bag sig, men at det til gengæld er blevet mere og mere centralt at have i det mindste *nogen* erhvervsuddannelse. De egentlige ufaglærte jobs er i høj grad forsvundet, hvorfor minimumskravene uddannelsesmæssigt er øget. Sammenlignet med tidligere er man i dag langt dårligere stillet, hvis man ikke har opnået en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Der er i dag ikke den samme interesse som tidligere for spørgsmålet om sammenhængen mellem levevilkår og kriminalitet. Indeværende undersøgelse har understreget, at denne problematik stadig er uhyre aktuel, og at det er nødvendigt med fortsatte studier på området. De danske registre over forskellige parametre for befolkningens levevilkår er – i en international sammenhæng – helt eminente, og med den øgede adgang til disse registre som grundlag for forskning, herunder også de stadigt længere forløb, der kan udforskes, er der skabt gode muligheder for at gennemføre endog ganske avancerede analyser, der i højere grad end de tidligere vil kunne påvise ikke bare sammenhænge, men også kausale sammenhænge, mellem personers sociale, økonomiske og kulturelle forhold og kriminalitet. Registerforskning er en uhyre vigtig kilde til forståelse af svære sociale problemer, som kriminalitet er symbol på, idet mulighederne for at gennemføre forløbsstudier ved brug af interviews er stort set umulige på dette område.

Videre og mere avancerede registerbaserede forløbsstudier vil også være væsentlige i en praktisk sammenhæng, idet de vil kunne give os viden til brug for det kriminalpræventive arbejde. Er de sammenhænge, vi umiddelbart finder, af spuriøs eller kausal karakter? Hvilke problematiske forhold synes især at have betydning for en fremtidig kriminel karriere, og hvor bør vi især søge at sætte ind for at forebygge fremtidig kriminalitet? Det er nogle af de spørgsmål, registerforskningen vil kunne være med til at besvare.

Litteratur

- Aebi, M. (2004) "Crime Trends in Europe from 1990 to 2000" i Nevala, S. (red.) *Crime and Crime Control in an Integrating Europe*. Helsinki: HEUNI: 39-60.
- Agresti, A. & B. Finlay (1999) *Statistical Methods for the Social Sciences*. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- Andersen, J. G. (1998) *Borgerne og lovene*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Andersen, P. K. & M. Væth (1993) *Statistisk analyse af overlevelsesdata*. København: FADL's Forlag.
- Asmussen, I. (2004) *Etniske grupper - Kriminalitet og forebyggelse*. København: Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, F. (1999) *Risikoungdom*. København: Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, F. (2000) "Kriminalitetens udvikling i Danmark - som ofrene har mærket den" i Kruize, P. (red.) *Kriminalistisk Årbog 1999*. København: Det Retsvidenskabelige Institut D: 25-34.
- Bonke, J. (1997) *Levevilkår i Danmark 1997*. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet.
- Bourdieu, P. (1990) *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Danmarks Statistik (2004) *Kriminalitet og national oprindelse 2002*. Sociale forhold, sundhed og retsvæsen: Statistiske efterretninger 2004: 10.
- Dullum, J. (1997) "Alder og kriminalitet" i Høigård, C. (red.) *Kriminologi*. Oslo: Pax Forlag: 130-144.
- Hirschi, T. (1969) *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hosmer, D. W. & S. Lemeshow (1999) *Applied Survival Analysis*. New York: John Wiley & Sons.
- Hurwitz, S. & K. O. Christiansen (1971) *Kriminologi II*. København: Nordisk Forlag.
- Højrup, T. (1989) *Det glemte folk*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Kreiner, S. (1999) *Statistisk problemløsning. Præmisser, teknik og analyse*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kyvsgaard, B. (1989)... *Og fængslet ta'r de sidste*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kyvsgaard, B. (1998) *Den kriminelle karriere*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

- Kyvsgaard, B. (2004) *Kriminalitet og national oprindelse*. Tilgængelig på: www.jm.dk under "Forskning og dokumentation".
- Larsen, P. H. (1997) *Spritbilister 1979-1994*. København: Danmarks Statistik.
- Moffitt, T. E. (1993) "Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior; A Developmental Taxonomy" i *Psychological Review* 100 (4): 674-701.
- Mørkeberg, H. (2000) *Indvandrernes uddannelse*. København: Danmarks Statistik.
- Ottesen, M. H. (2005) *Samvær og børns trivsel*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Petersen, A. N. (2002) *Børns levevilkår*. København: Danmarks Statistik.
- Sutherland, E. H. (1973) *On Analysing Crime*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tonboe, J. C. (2001) *Moralens geografi*. Aalborg: Sociologisk Laboratorium.
- Wikström, P.-O. H. (1998) "Communities and Crime" i Tonry, M. (red.) *The Handbook of Crime and Punishment*. Oxford: Oxford University Press: 269-301.
- Zeuner, L. (1990) *Normer i skred*. København: socialforskningsinstituttet.